

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Metodika a pracovní postupy

Platné od 1. srpna 2017

Vyhledávání ohrožených dětí a vyhodnocení situace rodiny, postupy při podezření z týrání dětí

V Ostravě: dne: 1 .srpna 2017

Zpracovala: Mgr.Bc. Helena Jedináková

Článek 1
Základní pojmy, definice

1. Ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, jakož i ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění, patří mezi základní zásady, jimiž je definována sociálně právní ochrana.
2. Sociálně-právní ochrana dítěte /dále jen SPOD/ představuje zajištění práva dítěte na život, jeho příznivý vývoj, na rodičovskou péči a život v rodině, na identitu dítěte, svobodu myšlení, svědomí a náboženství, na vzdělání, zaměstnání, zahrnuje také ochranu dítěte před jakýmkoliv tělesným či duševním násilím, zanedbáváním, zneužíváním nebo vykořisťováním.
3. Pro poskytnutí SPOD jsou typické situace, kdy
  - a. rodiče dětí zemřeli, neplní povinnosti plynoucí z rodičovské zodpovědnosti, nebo nevykonávají nebo zneužívají práva plynoucí z rodičovské zodpovědnosti,
  - b. děti byly svěřeny do výchovy jiné fyzické osoby než rodiče, a tato osoba neplní povinnosti plynoucí ze svěřeni dítěte do její výchovy,
  - c. děti vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající zejména v tom, že zanedbávají školní docházku, nepracují, i když nemají dostatečný zdroj obživy, požívají alkohol nebo návykové látky, jsou ohroženy závislostí, živí se prostitucí, spáchaly trestný čin nebo, děti mladší 15 let, spáchaly čin, který by jinak byl trestným činem, opakovaně nebo soustavně páchají přestupky nebo jinak narušují občanské soužití,
  - d. opakovaně se dopouští útěků od rodičů nebo jiných fyzických nebo právnických osob odpovědných za výchovu dítěte,
  - e. děti, na kterých byl spáchán trestný čin ohrožující život, zdraví, svobodu, jejich lidskou důstojnost, mravní vývoj nebo jmění, nebo je podezření ze spáchání takového činu;
  - f. děti, které jsou na základě žádostí rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte opakovaně umísťovány do zařízení zajišťujících nepřetržitou péči o děti nebo jejich umístění v takových zařízeních trvá déle než 6 měsíců;
  - g. děti, které jsou ohrožovány násilím mezi rodiči nebo jinými osobami odpovědnými za výchovu dítěte, popřípadě násilím mezi dalšími fyzickými osobami;
  - h. děti, které jsou žadateli o azyl odloučenými od svých rodičů, popřípadě jiných osob odpovědných za jejich výchovu;

Pokud tyto výše uvedené skutečnosti trvají po takovou dobu, nebo jsou takové intenzity, že nepříznivě ovlivňují vývoj dětí, nebo jsou/mohou být příčinou nepříznivého vývoje dětí, pak jsme povinni tuto skutečnost oznámit příslušnému orgánu sociálně právní ochrany dětí /dále jen OSPOD/, to znamená v místě trvalého bydliště dítěte, popřípadě faktického, kde se dítě nachází a rodina je vedena v agendě OSPOD.

4. Právní úpravu ochrany dítěte nelze zahrnout do jediného právního předpisu. Deklarace práv dítěte, přijatá VS OSN 20. listopadu 1959 a Úmluva o právech dítěte přijatá v roce 1989, deklarují rodinu jako základní jednotku společnosti a přirozené prostředí pro růst a blaho všech svých členů a zejména dětí, která musí mít nárok na potřebnou ochranu a takovou pomoc, aby mohla plnit svou úlohu. Dítě tak ve smyslu těchto mezinárodních dokumentů potřebuje pro svou tělesnou a duševní nezralost zvláštní záruky, péči a odpovídající právní ochranu před narozením a po něm.

5. Zneužívání, zanedbávání, týrání dítěte je jedním z nejtěžších zásahů do života dítěte, při kterém jsou porušena jeho práva na příznivý vývoj, na identitu, svobodu myšlení, lidskou důstojnost.
6. Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (dále jen sy CAN) je soubor nepříznivých příznaků v nejrůznějších oblastech stavu a vývoje dítěte i jeho postavení ve společnosti, v rodině především. Jsou výsledkem převážně úmyslného ubližování dítěti, způsobeného nebo působeného nejčastěji jeho nejbližšími vychovateli, hlavně rodiči. Jejich nejvyhraněnější podobou je úplné zahubení dítěte. Ve světové literatuře je uvedený syndrom označován jako CAN, což jsou iniciály anglického termínu Child Abuse and Neglect. Odborná literatura definuje tento společenský jev jako: „*jakoukoliv nenáhodnou, preventabilní, vědomou či nevědomou aktivitu či neaktivitu, jíž se vůči dítěti dopouští rodič, vychovatel nebo jiná osoba a jež je v dané společnosti nepřijatelná nebo odmítaná a poškozuje tělesný, duševní i společenský stav a vývoj dítěte, popřípadě způsobuje jeho smrt – za týrání dítěte se považuje i jeho pohlavní zneužívání*“ .

Již podezření ze sy CAN podléhá oznamovací povinnosti dle § 53, zákona č. 359/1999 Sb., o SPOD a § 10, odst. 4, citovaného zákona.

Tabulka č. 1: Formy a projevy syndromu CAN

	AKTIVNÍ	PASIVNÍ
Tělesné týrání, zneužívání a zanedbávání	tržné, zhmožděné rány a poranění, bití, zlomeniny, krvácení, dušení, otrávení, smrt	neprospívání, vyhladovění, nedostatky v bydlení, ošacení, ve zdravotní a výchovné péči
Duševní a citové týrání, zneužívání a zanedbávání	nadávky, ponižování, strašení, stres, šikana, agrese	nedostatek podnětů, zanedbanost duševní i citová
Sexuální zneužívání	sexuální hry, pohlavní zneužití, ohmatávání, manipulace v oblasti erotogenních zón, znásilnění, incest	exhibice, video, foto audiopornografie, zahrnutí dětí do sexuálních aktivit dospělých
Zvláštní formy:	Münchhausenův syndrom v zastoupení systémové týrání a zneužívání organizované týrání a zneužívání rituální týrání a zneužívání	

Týrání, zanedbávání

V příloze č. 1 podrobněji popsány jednotlivé formy.

1. Dítě

Pro účely naší poskytované služby se dítětem - shodně se zákonem 359/1999 Sb., o SPOD, v platném znění a s Úmluvou o právech dítěte - rozumí nezletilá osoba do věku 18 let jejího věku.

2. Rodina /v rámci poskytování služby možno používat také pojmy klient, uživatel/

Rodinou pak rozumíme skupinu osob /případně více skupin osob/, navzájem spojených pokrevními svazky, manželstvím nebo srovnatelným právním vztahem /druh, družka/,

jejichž dospělí členové jsou odpovědní za výchovu svých dětí, či dětí svěřených do jejich výchovy, pěstounské péče, adopce, nebo jsou těchto práv zbaveni a usilují je opět získat. Základní rodinu pak tvoří muž, žena a jejich děti, neúplnou rodinu tvoří pouze jeden z rodičů a děti. Rozšířená rodina pak je tvořena nejbližšími příbuznými /teta, strýc, babička, dědeček.../. **Tým Hnízdo v rámci poskytování služeb a aktivit nabízí pomoc všem členům rodiny podílejícím se na poskytování služeb či aktivit.**

Článek 2

Vyhledávání ohrožených dětí před intervencí do rodiny

- Pracovník při své práci v terénu věnuje pozornost také tomu, zda nejsou venku či v domě, kam jde na návštěvu bezprizorně pobíhající děti, nejeví známky zanedbání apod. /např. zjistí, že děti, které mají být ve škole, běhají před domem, jsou bezprizorní, jeví se zanedbaným dojmem/
- Pracovník se snaží zjistit příčinu /př.: zeptá se dětí, proč nejsou ve škole, kde jsou rodiče, navštíví rodiče, popř. s dítětem počká na rodiče/
- Pokud je to možné rodinu navštíví a informuje ji o důsledcích, nabídne spolupráci.
- Pokud rodina spolupráci odmítne, pracovník lokalitu navštíví intenzivněji.
- Pracovník při návštěvě u jiné rodiny se diskrétně zeptá na rodinu /př. znáte ty děti, co venku pobíhají, jsou tak venku samy často?
- Pokud se situace bude opakovat, pohovoří opět s rodinou, při odmítnutí naší pomoci, pracovník navštíví příslušný OSPOD a situaci oznámí.
- Pokud pracovník zjistí prokazatelné zanedbání dítěte a týrání – neprodleně hlásí příslušnému OSPOD, neopouští děti, snaží se zajistit bezpečí /viz článek 9/.

Článek 3

Intervence do rodiny

1. Jeden ze základních principů je fungování rodiny, znamená to právo a povinnost rodičů společně vychovávat a pečovat o děti.
2. Jakékoliv zasahování do soukromí a rodinného života je možné teprve tehdy, jestliže rodiče nebo osoby odpovědné za výchovu dětí o to požádají, nebo o děti nemohou z různých důvodů pečovat, popřípadě se o děti nechtějí starat.
3. Pokud rodina není schopna vlastními silami řešit svou nepříznivou situaci, kdy v souvislosti s tím může dojít k ohrožení zdravého vývoje dítěte, pak nás rodina může oslovit o spolupráci. S touto rodinou pak v rámci poskytování sociální služby „sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi“ navážeme spolupráci. Rodina si definuje cíle, popřípadě ji je pomůžeme stanovit a společně se dohodneme na plnění plánu rodiny. Rodině je určen klíčový pracovník, který postupnými kroky vede rodinu k plnění cílů a osamostatnění rodiny.
4. Pokud rodina nechce /není si vědoma svých nedostatků ve svých kompetencích/, může nás oslovit o spolupráci příslušný OSPOD, kde rodina je vedena v jejich agendě. Rodina však musí s naší spoluprací souhlasit /má právo si službu se kterou bude spolupracovat vybrat/. Rodině je určen klíčový pracovník, který společně s pracovníkem OSPOD, rodinou vypracuje individuální plán na ochranu dítěte /dále jen IPOD/ a rodina za podpory klíčového pracovníka plní jednotlivé kroky k plnění cílů.

Článek 4

Mapování a vyhodnocování situace rodiny a dítěte

1. Adresná podpora rodin a prevence negativních dopadů, vyplývajících z životní situace, je založená na správném vyhodnocení situace rodiny /rodinná, sociální, ekonomická/ a zároveň na vyhodnocení situace dítěte. Přestože OSPOD má tuto povinnost ze zákona § 10, odst. 3, písm. c) zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí a dle zjištění sestavit IPOD písm. d) citovaného zákona a my jako pověřená osoba realizujeme jednotlivé kroky k plnění IPODU, abychom mohli s rodinou a dítětem efektivně spolupracovat, stejně my hodnotíme situaci rodiny a dítěte.
2. Pracovník má na zřeteli, že pokud chce od rodiny získat relevantní informace, nejdříve by měl získat u rodiny důvěru. Z praxe víme, že při získání důvěry se rodič „otevře“.
3. Potřebné informace proto pracovník zjišťuje během spolupráce, /nevyžaduje je hned při prvním setkání/, zaznamenává je do záznamů vedených ve spisové dokumentaci klienta.
4. Zjišťujeme tzv. Osobní profil rodiny - soupis aktivit rodiny. Je to souhrn informací o určité oblasti života. Zjišťování základních informací z oblasti:

péče o děti, výchova dětí bydlení financí práce učení, vzdělávání volného času zdraví péče o sebe rodinných vztahů sociálních vztahů

Jako pomocník při mapování situace rodiny a jejím hodnocení pracovníkovi může posloužit níže uvedené **Vodítko**:

A/ Motivace

ze strany rodiče: - náhled na situaci:

rodina si uvědomuje svou situaci a nutnost tuto situaci změnit a přichází dobrovolně
rodina si sice svou situaci plně neuvědomuje, ale má snahu ji řešit, přichází dobrovolně

ze strany pracovníka:

- ↳ jasné vymezení hranic /co mohu a nemohu pro rodinu udělat/ profesní vztah
- ↳ pracovník zná sociální síť okolo rodiny a snaží se ji využívat
- ↳ pracovník vede rodinu k odpovědnosti /vědomí aktivní odpovědnosti sama za sebe pracovník zjišťuje s rodinou, co se povedlo a nepovedlo a proč
- ↳ pracovník zjišťuje s rodinou zisky a ztráty vyplývající z dosažení cíle /důsledky pro rodinu atd. .../

Pracovní rodinu motivuje

Jak můžeme rodinu motivovat? Nabídneme:

- ↳ přehledné prostředí - rodina ví, kdo jsme, co můžeme pro ni udělat
- ↳ bezpečné prostředí - rodině dáme možnost výběru uskutečňovat schůzky na dohodnutém místě
- ↳ různorodost aktivit - rodině nabídneme nejen možnost vybrat si ze základního rozsahu činností, které nabízíme, ale také možnost využití fakultativní služby /př. skupinové aktivity/
- ↳ rodina si svůj cíl stanovuje sama - aktivně zasahuje do procesu, plánuje jednotlivé kroky, my můžeme pomoci s navrhováním řešení, konečné rozhodnutí je však na rodině – rodina bude lépe spolupracovat, pokud si sama stanovuje kroky, své tempo
- ↳ rodině pomáháme v možnostech navazovat sociální vztahy, využívat veřejné služby
- ↳ pracovník rodině musí předat dostatek informací a v takovém tempu, aby plně porozuměla, nebyla dezorientována, nebyla ještě více stresována

B/ Status

Každý člověk hraje ve svém životě řadu rolí /např. žena může být současně manželkou, matkou, pěstounkou, dcerou, tetou, kamarádkou, zaměstnankyní, dítě dítětem svých rodičů, sourozencem, kamarádem, žákem atd.)

Naším úkolem je rozšiřovat sociální role rodiny /př. pomáháme matce v roli matky, rodiče - posilování rodičovských kompetencí, dítěti v roli žáka...)

C/ Dovednosti a schopnosti

Každý z nás ovládá řadu dovedností v různých oblastech a má určité schopnosti

- dovednosti praktické
- rozumové schopnosti
- sociální dovednosti
- zvládání emocí

Naším úkolem je posilovat schopnosti a dovednosti rodiče a dítěte a při plánování z nich vycházíme (př. zjistíme, že rodič je schopný zajít si sám na úřad, umí hospodařit s penězi, zvládá výchovu dítěte, dítě ovládá základní hygienu, umí se obléci, najíst samo apod.).

4/ Sociální podpora

Podpora uznáním, hodnocením, pochvalou, pomocí (umí něco, co já ne), (př. jste velmi dobrá, já bych to snad ani tak nedokázala, ty jsi velmi šikovný...).

5/ Materiální podpora

Zajištění bydlení, stravy, oblečení apod. v rámci možností rodiny a v rámci možností pomoci rodině.

5. Vyhláška č. 473/2012 Sb., o provedení některých ustanovení zákona o sociálně právní ochraně dětí § 1 se zaměřuje na rozsah vyhodnocování situace dítěte a jeho rodiny. Pro nás jako pověřenou osobu vydefinované oblasti pro hodnocení situace slouží jako vodítko:

a) vyhodnocování situace dítěte, které zahrnuje

1. zjištění míry ohrožení práv a zájmů dítěte,
2. vymezení sociálních, zdravotních nebo jiných rizik, kterým je dítě vystaveno,
3. posouzení úrovně tělesného a duševního vývoje dítěte s ohledem na věk dítěte,
4. zhodnocení průběhu vzdělávání dítěte a předpokladů k dalšímu vzdělávání,
5. určení a posouzení individuálních potřeb a zájmů dítěte,
6. vymezení vlastností a určení schopností dítěte, popřípadě předpokladů k jejich získání,
7. zjištění a zohlednění názoru a přání dítěte s ohledem k věku dítěte a jeho rozumové vyspělosti
8. další skutečnosti nezbytné pro hodnocení situace rodiny v konkrétním případě

b) vyhodnocování situace rodiny, které zahrnuje

1. analýzu situace rodiny a rodinného prostředí,
2. analýzu příčin krize v rodině,
3. zhodnocení vztahu rodiče a dítěte,
4. určení potřeb rodiny,
5. určení možností rodiny, především vztahových, ekonomických a sociálních,
6. určení výchovných kompetencí a předpokladů rodičů k výchově dítěte a zhodnocení možných rizik ve výchově dítěte,
7. posouzení materiálních a finančních podmínek života rodiny,
8. další skutečnosti nezbytné pro hodnocení situace rodiny v konkrétním případě

c) vyhodnocování širšího prostředí rodiny, které zahrnuje

1. určení možností v širší rodině, včetně vztahových, ekonomických a sociálních možností a jejich využitelnost pro rodinu,
2. určení možností v širším sociálním prostředí rodiny, včetně dostupnosti a kvality sociálních, zdravotních, výchovně-vzdělávacích a komunitních služeb a bezpečnosti lokality,
3. další skutečnosti nezbytné pro hodnocení širšího prostředí rodiny v konkrétním případě, /zdroj: Vyhláška ze dne 17. 12. 2012 o provedení některých ustanovení zákona o sociálně právní ochraně dětí/

Vyhodnocování situace dítěte provádí příslušný orgán sociálně právní ochrany dětí /dále jen OSPOD/. Pokud nás OSPOD požádá o spolupráci, pracovník s rodinou vypracuje individuální plán na ochranu dítěte /může i za naší účasti/, vhodná pro tento účel je případová konference a pracovník Týmu Hnízda následně s rodinou plán realizují.

Vyhodnocování situace rodiny a dítěte

5.1 Vyhodnocování situace rodiny pracovníkem

Pracovník situaci rodiny zjišťuje:

- ↳ **Kladením otázek rodině** - pracovník má na paměti, že rodič ne vždy nám vypoví celou pravdu, informace podává zkreslené, nepřesné /stydí se za svou situaci, neví, nechce o situaci mluvit apod./. K hodnocení situace rodiny může pracovník využít níže uvedené otázky, pomohou mu jako vodítko. Nejedná se o úplný výčet oblastí a otázek. Z konkrétní situace rodiny mohou vyvstat otázky směřující k rodině, které zde neuvádíme. Cílem je zjistit, jak je rodina spokojená v dané oblasti, jak se v ní cítí a zda by chtěla danou situaci udržet, změnit či něco nového v ní získat.

Příklady otázek: Oblast bydlení, domácnosti

- *Jak jste spokojen(a) se současným bydlením?*
- *Je něco, co byste chtěl (a) na svém způsobu bydlení změnit?*
- *Dokážete se postarat o domácnost (úklid, vaření, apod.)?*
- *Umíte si zajít na plynárny/elektrárnu a vyřídít si plyn/elektřinu/?*
- *Jaký máte vztah se svým majitelem bytu?*
- *Jaký máte vztah se svými sousedy?*
- *Plánujete si jídelníček dopředu?*
- *Nakupujete potraviny, které potřebujete?*
- *Víte, kde se dá nakupovat levněji? Využíváte toho?*
- *Jak často dětem nakupujete oblečení?*

Příklady otázek: Oblast financí

- *Dokážete si rozložit peníze?*
- *Stává se Vám, že v měsíci nevyjdete s penězi?*
- *Umíte si rozložit peníze tak, aby Vám vyšlo na nájem?*
- *Za co nejvíce utrácíte peníze? Jakým nákupům dáváte přednost?*
- *Když dostanete peníze, co nejdříve zaplatíte, nebo nakoupíte?*
- *Kupujete často věci pro děti?*
- *Máte společné finance, kdo doma hospodaří s penězi?*

Příklady otázek: Oblast sociálních vztahů

- *Které vztahy ve vašem životě jsou pro vás důležité? Co děláte pro jejich udržení? Jste takto spokojený(á)?*
- *Jak vycházíte s pracovníky OSPOD?*
- *Komu nejvíce důvěřujete? (Kontaktní osoba, osoba, ke které máte největší důvěru?)*
- *Znáte své sousedy? Jak spolu vycházíte? Máte přátele?*
- *Jak udržujete přátelské vztahy? Co pro vás znamená přátelství?*
- *Chodíte do společnosti? (Do kina, za kulturou, na výstavy, na procházky, jak často?)*
- *Cítíte se bezpečněji ve větším kolektivu, nebo v přítomnosti pouze jedné osoby?*

- *Umíte si vyřizovat své osobní záležitosti na úřadech?*
- *Potřebujete v jednání s úřady pomoc?*
- *Jak zvládáte komunikaci s cizím člověkem /na úřadě/?*
- *Umíte si některé záležitosti vyřídit telefonicky? Umíte používat internet?*
- *Zvládáte cestování? (Autobusem, tramvají, vlakem...)*
- *Jak byste charakterizoval(a) vztahy ve vaší rodině? Vyhovují vám?*
- *Jak zvládáte komunikovat ve větším kolektivu? (Vyjádřit svůj názor, hovořit o svých zájmech)*
- *Jste lehce ovlivnitelní jinou osobou? (Stává se vám, že vás ovlivní názor jiné osoby tak, že jej vezmete za svůj, máte pocit manipulace?)*
- *Jak umíte jednat s lidmi? (Umíte si prosadit svoji potřebu, svůj zájem? Umíte se vyjádřit tak, aby ostatní pochopili, co chcete říci?)*
- *Co je pro vás v komunikaci nepříjemné?*

Příklady otázek: Oblast výchovy a péče o dítě

- *Co Vám dělá ve výchově potíže?*
- *Je něco, co byste se chtěl (a) při péči o dítě naučit?, v čem byste chtěl (a) pomoci?*
- *Zvládáte učební látku dítěte? Jak zvládáte lékařské prohlídky?*
- *Jak vycházíte se svými dětmi? /pomáhají Vám, poslouchají, odmlouvají/*
- *Dostávají Vaše děti nějaké úkoly, mají povinnosti, plní si je?*
- *Když děti udělají něco dobře, chválíte je, nebo je nějak odměňujete?*
- *Když děti si neplní povinnosti, něco vyvedou, trestáte je, jak?*
- *Trestáte a odměňujete fér vždy stejně?*
- *Mohou si Vaše děti dělat, co chtějí? /Musí chodit ve stanovenou dobu domů, spát, vstávat../*
- *Myslíte si, že Vaše děti mají všeho dostatek?*
- *Myslíte si, že Vaše děti by potřebovali potřebné věci např. do školy, oblečení?*
- *Kde se Vaše děti stravují?*
- *Kdybyste měl(a) ohodnotit své děti, jsou spíše samotářské, nebo mají kamarády?*
- *Víte, kde Vaše děti tráví volný čas?*
- *Znáte, co Vaše děti zajímá? V čem jsou dobré, co by chtěly dělat?*
- *Navštěvují Vaše děti nějaké kroužky?*
- *Co dětem ve škole jde dobře a co naopak ne, dokážete jim v tom pomoc?*
- *Chodí Vaše děti někdy za školu, vadí Vám to, jak tomu bráníte?*
- *Navštěvujete školu? Víte, kdo je třídní učitel Vašich dětí?*
- *Chodíte z Vašimi dětmi do společnosti /do kina, divadla/?*
- *Trávíte s dětmi volný čas, uděláte si pro ně čas?*
- *Hrajete si spolu s dětmi, čtete jim?*
- *Myslíte, že Vaše děti se cítí bezpečněji doma než ve škole nebo venku?*
- *Jak zvládáte komunikaci s Vaším dítětem?*

↳ **Kladením otázek dítěti** - Pracovník vyslechne dítě, naslouchá mu, s ohledem na věk a rozumovou schopnost dítěte respektuje jeho názor. Pracovník se dítěte dotazuje /např: jak ho rodiče doma oslovují, co ho baví, má -li kamarády, kde a s kým si nejraději hraje, kde tráví svůj čas, baví-li ho škola, jaké má rád předměty, jaký ho baví sport..., jestli ho

*něco trápí, co by chtěl a nemůže to mít....., má-li sourozence, pracovník se ptá jak vychází s nimi, ptá se na rodiče,, v kolik chodí spát, kdo se s ním učí, kdo si sním hraje, co rádo jí, co dobrého mu maminka nebo tatínek vaří, jak to doma probíhá, když donese špatnou známku, jestli to rodičům vadí, má-li pěkné známky, jak rodiče reagují, pouští ho rodiče ven, má-li nějaké kroužky, ptá se na babičku, dědečka apod...../ **Pokud se do rodiny vrátilo dítě z ústavu, které předtím rodiče týrali, snažíme se v tomto případě při kladení otázek, rozhovorech být k dětem obzvlášť citliví.***

- ↳ **Aktivním nasloucháním rodiny a především dítěte** – reagovat na jejich potřeby, zhodnotit a navrhnout možné alternativy, poradit, zprostředkovat návazné služby.
- ↳ **Pozorováním rodiny** - pracovník z pozorování může mnohé zjistit /vystupování, oděv, náladu, fyzický stav, apod./.
- ↳ **Z jiných zdrojů** /např. OSPOD. příbuzní apod./ - z konzultací s OSPOD, z vypracovaného IPODU, se souhlasem rodiny ze zdrojů školy, pediatra, kurátora apod.
- ↳ **Návštěvy v rodině** - jsou nejlepším nástrojem. Pracovník do rodiny vstupuje se souhlasem rodiny. Při návštěvách v rodině má možnost pozorováním zjistit, z jakého prostředí rodina pochází, velikost bytu, počet členů rodiny, jejich ekonomickou a sociální situaci, vztah k dětem, vztah rodičů mezi sebou, vztahy mezi příbuznými a dětmi a rodinou apod./.
- ↳ **Opakované návštěvy** - Objektivní názor na péči o dítě získáme jedině z opakované návštěvy v bytě rodiny a prohlédnutím si místa, kde se dítě učí, stravuje a spí.

Vyhodnocování konkrétních situací v rodině: viz příloha č. 2: samostatné pracovní postupy na vyhodnocování situací v rodině.

5.2 Vyhodnocení situace rodiny multidisciplinárním týmem

Rodinu je možno hodnotit formou případové konference, kdy je přizvána rodina, OSPOD, klíčový pracovník rodiny, pokud má dítě problémy ve škole, přizve se učitel, má-li psychické problémy, přizve se psycholog/psychiatr, výchovné problémy/kurátor apod. /.

/viz příloha č. 3: samostatný postup PK/

Článek 6

Kritéria naší služby pro posouzení schopnosti rodiny pečovat o dítě

V naší službě máme vytvořena vlastní kritéria pro posouzení schopnosti rodiny pečovat o dítě, kde máme vydefinováno 9 oblastí a odpovídáme si v jednotlivých oblastech na konkrétní otázky.

1. **Zdravotní péče:** dokážou nebo nedokážou rodiče zajistit nezbytnou zdravotní péči pro své děti, tj. očkování, pravidelné prohlídky, vyšetření a návštěvy specialistů?
2. **Plnění povinné školní docházky:** je nebo není zajištěno plnění školní docházky u dětí, mají k dispozici školní pomůcky, prostor pro domácí přípravu, motivují rodiče své děti ke vzdělání?
3. **Vedení domácnosti, výchovné působení a zvládání péče o dítě:** je nebo není zajištěna dostatečná výživa dětí, oblečení dětí, jejich hygiena, jak zvládají péči o své dítě, jak řeší výchovné problémy svých dětí, mají rodiče dostatečné kompetence vytvořit dětem podnětné prostředí?

4. Existuje **u rodičů nějaká forma patologie osobnosti**: závislost na alkoholu, drogách, gamblerství, násilné chování vůči partnerovi, apod.?
5. **Dopouští se některý z rodičů** úmyslného týrání, zanedbávání či zneužívání dítěte?
6. Existují **pozitivní citové vazby** mezi rodiči a dětmi?
7. **Trpí rodič nebo dítě** závažným fyzickým nebo duševním onemocněním? Jak se s touto situací rodič vyrovnává, jak ji zvládá?
8. **Ochota ke spolupráci** s pomáhajícími organizacemi především OSPOD, ochota **ke změně** a odstraňování nedostatků?
9. Základní **finanční a materiální zabezpečení rodiny** - střecha nad hlavou, finance na zajištění základních životních potřeb.

Situaci každé rodiny posuzujeme zcela individuálně.

Pokud si kladně odpovíme na otázky 4 a 5 a rodiče nejsou ochotni pracovat na odstranění těchto problémů, v takovém případě neusilujeme ani nedoporučujeme návrat nebo pobyt dítěte v rodině /situaci oznámíme příslušnému OSPOD/.

Velký důraz klademe zejména na bod 8 a také 6 který považujeme za zásadní při návratu dětí do rodiny, nebo při setrvávajícím pobytu dětí v rodině.

Problémy týkající se bodů 1, 2, 3, 9 jsou při aktivní spolupráci rodičů odstranitelné formou adresné pomoci rodinám, kdy se snažíme prostřednictvím terénní asistence, doprovodu, poradenstvím, aktivitami jako jsou přednášky, besedy, modelové situace, hraní rolí /př. finanční gramotnost, vývojová psychologie dítěte apod./ zvyšovat rodičovské kompetence natolik, aby zmíněné situace byli schopni sami zvládat.

Problém týkající se bodu 7 není v naší kompetenci, situaci musí vyhodnotit specialisté znalých v tomto oboru. Kdyby však v souvislosti s duševní poruchou rodiče mělo dojít k ohrožení dítěte, v takovém případě nebudeme usilovat ani doporučovat návrat nebo pobyt dítěte v rodině.

Pokud jsme rodinu vyhodnotili jako ohroženou a rodina není vedena v agendě OSPOD, s rodinou se dohodneme na spolupráci, z výsledků hodnocení rodiny společně vytvoříme individuální plán rodiny a usilujeme o plnění zadaných cílů v plánu. Můžeme se souhlasem rodiny zorganizovat případovou konferenci za účasti multidisciplinárního týmu, popř. zorganizovat rodinnou konferenci.

Pokud však při posuzování rodiny zjistíme, že dochází k intenzivnímu ohrožování vývoje dítěte, jsme povinni tuto skutečnost ohlásit příslušnému OSPODU. Můžeme dát OSPODU podnět k zorganizování případové konference.

článek 7

Zásady při hodnocení situace rodiny

1. **Zásada individuálního přístupu k rodině:**
Zaměstnanec vychází z toho, že rodina/klient je pro nás nejdůležitější osobou. Přitom ví, že každý klient přichází se svými určitými, konkrétními /specifickými/ potřebami. Např. více klientů jsou v situaci, že nemají kde bydlet. Může to vypadat, že pracovník by tak mohl pracovat s vícero klienty najednou ve stejnou dobu, ale není to možné,

protože každý z klientů řeší svůj problém jinak. Pracovník musí vycházet ze situace, že klient má jiné finanční prostředky, bydlí v jiné lokalitě, má jiný počet dětí, věkovou strukturu dětí, matka je sama s dětmi apod. Každý klient má svého klíčového pracovníka, který s klientem spolupracuje.

2. **Zásada důvěrnosti:**

Zaměstnanec chrání klientovo právo na soukromí a důvěrnost sdělení. Pracovník zachovává o všech skutečnostech, o kterých se o rodině doví mlčenlivost, nikde nešíří bez vědomí klienta žádnou informaci, toto může porušit jen s vědomím klienta a s jeho písemným nebo výslovným souhlasem. Klient je však již před přijetím do služby seznámen s tím, že jsme vázáni zákonnými normami upravujícími ohlašovací povinnost (*např. rodič se řádně nebude starat o dítě, bude ho zanedbávat, dítě nebude navštěvovat povinnou školní docházku apod., pak tuto skutečnost hlásíme orgánu sociálně právní ochrany dětí v místě bydliště, kde rodina má trvalé nebo faktické bydliště*).

3. **Zásada nehodnocení osobnosti klienta:**

Zaměstnanec svého klienta nesoudí, neříká mu, že si za svou situaci může sám, nehodnotí ho na základě zjištěných informací od jiných subjektů /př. OSPOD/, rodinných příslušníků a nečiní tak závěry. Získané informace v žádném případě nesmí mít vliv na spolupráci s rodinou, pracovník ač k informacím přihlíží, sám si vytváří obraz o klientovi (*např. uživatel není špatný, ale nezachoval se správně, když nezaplatil nájem*).

4. **Zásada objektivního hodnocení situace**

Pracovník si sám vytváří obraz o situaci klienta, nevychází z domněnek, ale z faktů a ze situací, u kterých byl sám účasten, či je sám od klienta získal.

5. **Zásada dodržování soukromí klienta:**

Pracovník se s klientem dopředu dohodne na návštěvě v rodině, nevstupuje do obydlí klienta, pokud k tomu nebyl vyzván. Navštíví-li nás klient v kanceláři, pracovník se mu snaží zajistit soukromí tak, aby jej nerušili ostatní klienti či pracovníci.

6. **Zásada ochrany práva dítěte:**

Dítě patří do rodiny /Dítě má právo vyrůstat se svými rodiči a svými sourozenci ve vlastní rodině/. Pouze v případě, kdy dojde k porušení práva dítěte na jeho ochranu /toto právo chrání dítě před násilím, všemi druhy zneužívání a zanedbávání/, může být dítě z rodiny odebráno a umístěno do jiné z forem náhradní rodinné péče. Týmu Hnízdo jde především o blaho dítěte a naplňování jeho práv. Zájmy dítěte jsou nadřazeny nad všechny ostatní potřeby a zájmy, včetně zájmů rodičů, a z toho hlediska se na něj nahlíží při poskytování naší služby.

Článek 8

Předcházení sy CAN – primární prevence

- ↳ OSPOD sestavuje IPOD, klíčový pracovník rodiny je nápomocný rodině při jeho realizaci, sleduje jeho plnění.
- ↳ Intervencí v rodině působíme na rodiče, aby si plnili povinnosti vyplývající z jejich rodičovských povinností. Rodině nabídneme pomoc ve výchově dětí /viz příloha č. 4: *Desatero pro rodiče*/.
- ↳ Zjištěné nedostatky projednáváme s rodičem, dítětem a nabízíme možná řešení.
- ↳ Navrhujeme společné konzultace s klientem, OSPOD, dáváme podněty k doplnění, přehodnocení IPODU, který sestavuje OSPOD.
- ↳ V případě potřeby a souhlasem rodiny poskytujeme poradenství, doprovody, zprostředkováváme návazné služby /psycholog, pediatr, škola.../.
- ↳ Dáváme podněty k případovým konferencím.

- ↳ Sledujeme vztahy v rodině. V případě neshod v rodině zprostředkujeme mediaci.
- ↳ Sledujeme psychický a fyzický stav dítěte. Všimáme si reakcí dítěte, sledujeme školní docházku, prospěch /kdy začal mít špatné známky/. Sledujeme verbální, neverbální komunikaci, jeho zevnějšek,
- ↳ Všimáme si, zda nemá dítě po těle modřiny, jizvy, Nasloucháme dítěti, zajišťujeme nebo zprostředkováváme kroužky, zajistíme nebo zprostředkujeme doučování dítěte Má-li dítě výchovné problémy, vyslechneme dítě – nabídneme kroužky, popř. psychologa, lékaře, mediátora...
- ↳ Rodičům nabízíme vzdělávání, /pěstouni mají povinnost ze zákona/ vzdělávání nabízíme cílené na téma dané problematiky
- ↳ Informujeme o návazných službách, zprostředkujeme je
- ↳ Pružně reagujeme na potřeby rodiny, dle možností se jim snažíme přizpůsobit
- ↳ Pořádáme besedy, modelové situace, tréninkové aktivity, společné akce
- ↳ Pokud má pracovník podezření na týrání, nikdy se neptá dítěte před rodičem, dítě má strach, obavy..... Dítěte se ptáme vždy nenásilnou formou a v prostředí, ve kterém je rádo.
- ↳ Pokud se do rodiny vrátilo dítě z ústavu, které předtím rodiče týrali, v tomto případě se snažíme být velmi citliví, všimáme si každých náznaků, změn, situaci ihned konzultujeme s OSPOD. Nabízíme pomoc s výchovou, poradenství, zprostředkováváme terapie.
- ↳ Pracovníci si z každého setkání zaznamenávají poznatky do spisové dokumentace rodiny a dítěte - pracovník popisuje situaci v rodině, věnuje patřičnou pozornost změnám.

Pokud však při posuzování rodiny zjistíme, že dochází k intenzivnímu ohrožování vývoje dítěte, jsme povinni tuto skutečnost ohlásit příslušnému OSPODU,

Článek 9

Postup při zjištění nebo podezření na Sy CAN ze strany rodiče/ osoby odpovědné za výchovu a jejich vyhodnocení

Vyhodnocení:

- ↳ Zjistíme na základě objektivních zjištění /změn v rodině
- ↳ Pracovník věnuje obzvláštní pozornost změnám v chování dítěte, školnímu prospěchu. Při návštěvě rodič např. dává pohled dítěti /je to ojedinelé, nebo facky rodič dítěti dává při každé návštěvě?, kdy dítěti rodič nadává, co mu dává najíst.....?/. Dítě přestává komunikovat, dítě se začalo pomočovat, utíká z domova, je často úzkostné, při návštěvách má modřiny, bývá hladové, má strach, vyhýbá se rodiči, reaguje na prudký pohyb ruky matky/otce/pěstouna.....
- ↳ Pracovník v souladu se zákonem podává OSPOD 1 x za 6 měsíců zprávu o spolupráci v rodině, dále na vyžádání OSPOD.
- ↳ Pracovník všechny poznatky zaznamenává do dokumentace. Dokumentace klienta je důležitý nástroj. Z dokumentace – po analýze pracovník může zjistit, zda rodič se vyhýbá lékařské péči, zda mění lékaře, nakolik využívá naši pomoci... apod.

Zjištěné nedostatky v rodině konzultujeme s OSPOD – dáváme podnět jejich možné řešení zakomponovat do IPOD.

- ↳ Hovoříme s rodiči, sdělujeme jim a vysvětlujeme nevhodnost jejich chování, nabízíme možné alternativy řešení situace, upozorníme na možné protiprávní jednání, případnou oznamovací povinnosti
- ↳ Navrhujeme zorganizovat PK, konzultaci s OSPOD
- ↳ Nabídneme návazné služby
- ↳ Nabídneme vzdělávací aktivity /pro pěstouny včlenit do vzdělávacího plánu – cíleně/

- ↳ Nabídneme pomoc zprostředkování mediace, psychologa, poradenství
- ↳ Intenzivnějšími návštěvami v rodině sledujeme vývoj situace v rodině, četnost návštěv přizpůsobíme potřebám rodiny
- ↳ Zjišťujeme pravidelnost jednání, /jedná-li se o jednorázový afekt, či dlouhodobé.../
- ↳ Vyslechneme dítě, respektujeme jeho názor...

Máme-li podezření na týrání, zanedbávání nebo zneužívání dítěte

Jsme –li přímými svědky týrání dítěte,

- ↳ pracovník neprodleně telefonicky informuje o svém podezření **Orgán sociálně právní ochrany dětí a PČR v případě, že může jít o vážné ohrožení života dítěte.**
- ↳ **Jeví-li dítě známky zranění – máme-li podezření – přivoláme lékaře (pohotovost).**
- ↳ Pokud pracovník nemá u sebe telefonní číslo na OSPOD, může volat PČR, popřípadě svého nadřízeného, který sám OSPOD zajistí.
- ↳ Pracovník zachovává profesionální jistotu v komunikaci s dítětem.
- ↳ Snažíme se dítě dostat z dosahu rodiče, snažíme se situaci zklidnit. Počkáme na příjezd pracovníka OSPOD, PČR, vyčkáme na jejich pokyny. **Dítě neopouštíme!!!!!!.**
- ↳ O situaci pracovník uvědomí neprodleně svého nadřízeného.
- ↳ Pracovník po návratu učiní zápis a jeden stejnopis zašle OSPOD.

Nabude-li pracovník na základě objektivních zjištění, podezření z týrání, zanedbávání nebo zneužívání dítěte,

- ↳ pracovník skutečnost projedná se svým nadřízeným a neprodleně telefonicky informují OSPOD /mohou s pracovníkem OSPOD dojednat osobní setkání/.
- ↳ Následně pracovník o situaci napíše zprávu, kterou zašle na OSPOD /při osobním setkání ji může donést s sebou/.
- ↳ Pracovník si v každém případě od OSPODU vyžádá písemné stanovisko.

Zpráva pro OSPOD musí obsahovat:

1. datum a čas prvotního podezření na sy CAN
  2. záznam vlastního šetření, popř. subjektivní popis potíží vyslovený dítětem
  3. jméno pracovníka, který zprávu napsal
  4. Jméno pracovníka OSPOD, kterému podezření ze sy CAN nahlásil
  5. Datum odeslání
- Zprávu před odesláním musí pracovník zkontrolovat s nadřízeným.

Protokol z OSPOD by měl obsahovat

Jména zúčastněných stran, stanovisko OSPOD, datum

Článek 10

Zamezení Sy CAN ze strany zaměstnanců/ pověřené osoby

- ↳ Pracovník se v průběhu roku vzdělává, vzdělávání si buď sám navrhne pracovník, typ vzdělávání může nařídit i nadřízený, vzdělávání je cílené
- ↳ Má-li pracovník jednu rodinu dlouhodobě, sám může požádat o změnu
- ↳ Pracovník si může vyžádat od svého nadřízeného metodické konzultace, intervizní sezení. Pracovník si může vyžádat supervizi.
- ↳ V rámci týmu pořádáme pravidelné porady, metodické konzultace, tréninkové aktivity, na případech si ukazujeme různé alternativy řešení, modelové situace, společně diskutujeme nad klienty, vyhodnocujeme plány.
- ↳ Nadřízený pracovníky sleduje při práci, vede rozhovory s klienty /tedy i dětmi/

- ↳ Klienti /i děti mají možnost podat stížnost na pracovníka i anonymně do schránky důvěry
- ↳ Cítí-li se pracovník vyčerpaný – řešit možnou dovolenou, změnou klientů.
- ↳ U pracovníka se můžou vyskytnout příznaky syndromu vyhoření – navrhneme dovolenou, změnu místa v rámci organizace

Náprava

Pokud ze strany pracovníka např. dojde k situaci, že je na dítě hrubý, ponižuje jej, dá mu pohravek apod., pak: nadřízený, dozví-li se o skutečnosti

- ↳ Pohovoří s pracovníkem – zjišťuje příčiny, písemné napomenutí s finančním postihem
- ↳ Nadřízený povede rozhovor s klientem, popřípadě s dítětem
- ↳ Nadřízený i pracovník se klientovi písemně i ústně omluví
- ↳ Nadřízený navrhne změnu klíčového pracovníka
- ↳ Nadřízený navrhne pracovníkovi odborné psychologické vyšetření za účelem zjištění schopnosti pracovníka zůstat na současné pracovní pozici
- ↳ Nadřízený nařídí pracovníkovi cílené vzdělávání
- ↳ Nadřízený povede rozhovory i s ostatními rodiči a dětmi, které má v gesci klíčový pracovník
- ↳ Pokud se nadřízený dozví, že situace není ojedinělá, pracovník se dopouští týrání dětí, nadřízený navrhne okamžitou výpověď, na pracovníka může dle závažnosti podat trestní oznámení.

Článek 11

Postup v případě, že zaměstnancům dítě nahlásí podezření ze Sy CAN

Pokud se dítě dostaví za námi a nahlásí nám, že je doma týráno,

- ↳ Snažíme se dítě zklidnit, zajistíme mu bezpečí.
- ↳ Nabídneme mu čaj, vodu, posadíme ho, chce-li s námi hovořit, velmi citlivě se jej dotazujeme. Pracovník se vyvaruje používání naváděcích otázek!!!
- ↳ Dítěti se snažíme nabídnout prostor, případně aktivitu (pastelky, knížky) na to, aby na situaci neustále nemyslelo
- ↳ Dále jej ubezpečujeme, že je v bezpečí.
- ↳ Pracovník je v blízkosti dítěte, aby dítě nemělo strach /může požádat kolegu/, nenecháváme dítě o samotě!
- ↳ O situaci ihned – neprodleně informuje OSPOD.
- ↳ Podá zprávu o situaci svému nadřízenému.
- ↳ Je-li dítě zraněné, pracovník skutečnost ohlásí OSPOD a PČR a zajistí okamžitou lékařskou pomoc dítěti.
- ↳ Pokud dítě doprovází sám rodič/pěstoun, který může být sám pachatelem, jednáme rozhodně. Přivoláme neprodleně PČR a poté informujeme OSPOD. Dítě se snažíme zklidňovat mimo dosah tyрана.

Jakékoli podezření na Sy CAN

TELEFONICKY OZNÁMIT SVÉ PODEZŘENÍ ZE Sy CAN

ORGÁNU SOCIÁLNĚ PRÁVNÍ OCHRANY DÍTĚTE
NEBO TAKÉ **POLICII ČESKÉ REPUBLIKY (158, 112)**

Vždy nahlaste své jméno a kontakt na vás!!!!!!!

POZOR! V případě existence reálného nebezpečí další agrese vůči dítěti musíme zajistit asistenci Policie ČR.

V případě zranění dítěte – zajistit lékařskou péči. (155, 112)

Článek 12 Vzdělávání zaměstnanců

Výše už jsme uvedli, že zaměstnanci v souvislosti s poskytováním služby mají zákonnou povinnost se vzdělávat.

Individuální vzdělávací plán /dále jen IVP/

Tým Hnízdo má zpracovaný systém dalšího vzdělávání zaměstnanců a jejich profesního rozvoje. Cílem individuálního vzdělávacího plánu (dále IVP) je doplnění, popřípadě zvyšování kvalifikace, hlavně prohlubování a získávání dovedností. IVP je jedním z nástrojů profesního růstu, vede k cílenému vzdělávání a rozvoji pracovníků.

Vychází z:

- ↳ poslání a potřeb naší organizace a poslání a potřeb týmu /*př. pracovník si nebude vyhledávat semináře v oblasti psychologické aspekty u seniorů, když senioři nejsou naše cílová skupina/*
- ↳ potřeb samotných pracovníků
- ↳ potřeb vyplývajících z dosavadní práce s klienty

Důraz je kladen především na to, jak se výsledky vzdělávání projeví v konkrétní činnosti pracovníka, na jeho schopnostech a dovednostech.

- ↳ **Pověřený pracovník** na základě IVP a na základě aktuálních potřeb během roku průběžně vyhledává kurzy, semináře a školení v akreditovaných zařízeních. Vyhledává je na internetu, sleduje stránky vzdělávacích organizací. Reaguje na pozvánky různých organizací, vzdělávacích agentur, na základě spolupráce s jinými organizacemi apod.
- ↳ Pověřený pracovník o možnosti vzdělávání informuje ředitelku úseku, ta vyhodnotí potřebnost, finanční náklady, časovou možnost, popřípadě navrhne pracovníky. Pověřený pracovník pak přihlásí navržené pracovníky, s pověřením ředitelky zajistí finance, uvědomí osobně pracovníky.

Oblasti vzdělávání: Sy CAN, prevence a zjišťování Sy CAN, psychologie osobnosti, vývojová psychologie, krizové intervence, sy. Vyhoření, zákonné normy SPOD, povinnosti pověřené osoby, respektujeme se vzájemně, chci být pěstounem.....

Zpracovala: Helena Jedináková

Přehled Sy CAN

Syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (dále jen sy CAN) je soubor nepříznivých příznaků v nejrůznějších oblastech stavu a vývoje dítěte i jeho postavení ve společnosti, v rodině především. Jsou výsledkem převážně úmyslného ubližování dítěti, způsobeného nebo působeného nejčastěji jeho nejbližšími vychovateli, hlavně rodiči. Jejich nejvyhraněnější podobou je úplné zahubení dítěte.

Ve světové literatuře je uvedený syndrom označován jako CAN, což jsou iniciály anglického termínu Child Abuse and Neglect. Odborná literatura definuje tento společenský jev jako: „jakoukoliv nenáhodnou, preventabilní, vědomou či nevědomou aktivitu či neaktivitu, jíž se vůči dítěti dopouští rodič, vychovatel nebo jiná osoba a jež je v dané společnosti nepřijatelná nebo odmítaná a poškozuje tělesný, duševní i společenský stav a vývoj dítěte, popřípadě způsobuje jeho smrt – za týrání dítěte se považuje i jeho pohlavní zneužívání“

Již podezření ze sy CAN podléhá oznamovací povinnosti dle § 53, zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí a § 10, odst. 4, citovaného zákona.

Tabulka č. 1: Formy a projevy syndromu CAN

	AKTIVNÍ	PASIVNÍ
Tělesné týrání, zneužívání a zanedbávání	tržné, zhmožděné rány a poranění, bití, zlomeniny, krvácení, dušení, otrávení, smrt	neprospívání, vyhladovění, nedostatky v bydlení, ošacení, ve zdravotní a výchovné péči
Duševní a citové týrání, zneužívání a zanedbávání	nadávky, ponižování, strašení, stres, šikana, agrese	nedostatek podnětů, zanedbanost duševní i citová
Sexuální zneužívání	sexuální hry, pohlavní zneužití, ohmatávání, manipulace v oblasti erotogenních zón, znásilnění, incest	exhibice, video, foto audiopornografie, zahrnutí dětí do sexuálních aktivit dospělých
Zvláštní formy:	Münchhausenův syndrom v zastoupení systémové týrání a zneužívání organizované týrání a zneužívání rituální týrání a zneužívání	

1. Fyzické týrání dítěte

A/ tělesné – aktivní, pasivní

B/ psychické (citové) – aktivní, pasivní

Ad A/

Aktivní formy tělesného týrání:

facky!!!, pohlavky, bití různými nástroji např. vařečkou, řemenem, hadicí, kabelem, vodítkem na psa, klepáčem na koberce, kopání do dítěte, údery pěstí, způsobení bodných, řezných, střelných a sečných ran. Dále sem můžeme zařadit vytrhávání vlasů

často v celých chomáčích, nepřiměřené tahání za ušní boltce, kousání dítěte, způsobování popálenin. Setkáme se i s vláčením dítěte po koberci, s popáleninami od vroucí vody, odmrštěním, odhozením dítěte, svazováním a připoutáním dítěte, škracením, dušením, silným třesením. Dítěti mohou být vnucovány jedy, chemikálie, alkohol a drogy. Klasické příznaky fyzického týrání jsou modřiny, popáleniny, zlomeniny poranění nitrobršních orgánů, vyražené zuby..

Reakce dítěte na trauma a jejich rizika pro další vývoj

Emocionální reakce

Emocionální reakce dítěte na opakované tělesné tresty pomáhá dítěti vyrovnat se **stresem**, který jej provází. Současně tyto nezpracované negativní pocity a obranné mechanismy zakládají jádro dalších problémů a změn chování dítěte. **Zvýšená anxieta a strach** dítěte zhoršuje prožívání, které může vyvolat odezvu negativní nervové soustavy, která může spustit somatizaci problémů. **Deprese** dítěti zhoršuje spolupráci nejen s rodiči, ale i ostatními členy dostupné sociální sítě. A tím si zvyšuje subjektivní utrpení, na bolest je samo. **Popření** reálné skutečnosti na straně jedné usnadňuje prožívání dítěte, ale nechrání ho před opakováním, brání mu tak vyhledat pomoc a situaci fixuje. **Regresivní chování** dítěte formou infantilizace staví dítě do role naprosto závislého jedince.

Pasivní formy fyzického týrání:

„Jde o úmyslné, ale i neúmyslné nepečování při závažných psychických poruchách či značné nezralosti rodičů. Dále jde o opomenutí (omission) v péči o dítě či nepochopení rodičovské role, ať již z důvodů nezralosti, otupělosti, hledání jiných životních hodnot než spojených s dětmi“ (J.Dunovský, et.al. 1995, s. 59).

Formy pasivního týrání:

- ✓ z nedostatečné výživy
- ✓ nedostatek zdravotní péče
- ✓ nedostatky ve výchově a ve vzdělání
- ✓ nedostatek přístřeší, ošacení a ochrany
- ✓ vykořisťování dětí

Některé z charakteristik týraných dětí:

- ✓ jsou odkázané na péči (nemocné, příliš aktivní nebo příliš pasivní)
- ✓ děti nechtěné
- ✓ mají rysy nenáviděného partnera (mohou mu být pouze přisuzovány)
- ✓ děti jiného pohlaví, než si rodiče přáli
- ✓ děti narozené brzy po předchozím dítěti
- ✓ děti, které nechce nový partner rodiče (M. Vašutová 2005, s. 197).

AD B/

Psychické týrání:

Zahrnuje chování, které má vážný negativní vliv na citový vývoj dítěte a vývoj jeho chování. Také tato forma týrání obsahuje složku aktivní a pasivní. Aktivní spočívá v cíleném, záměrném a účelovém jednání. Pasivní složkou je naopak absence něčeho co by se s dítětem správně mělo dít. Konečným důsledkem pak může být psychická deprivace.

Formy psychického týrání:

Psychické týrání zahrnuje: nadávky, vyhrožování, ponižování, strašení, stres, šikana, vyčítání, ignorování dítěte nebo jeho odmítnutí, násilná izolace (zavírání), nepřiměřené kontroly, nucení k rozhodování ve věcech, kterým plně nerozumí (což může vyvolat pocit viny), využívání dítěte ve svůj prospěch nebo proti druhému rodiči, učení názorům a chování odporujícím zákonům, náhlou separaci od jednoho z rodičů, vystavování starostem o rodiče při domácím násilí probíhajícím mezi rodiči apod. V dítěti postupně narůstá pocit neštěstí, podceňování, neúspěšnosti a beznaděje. Navenek je dítě samotářské, bez kamarádů, mnohdy vystaveno šikanování spolužáků. Psychické týrání dítěte zahrnuje též zřeknutí se dítěte, resp. prosazování ústavní péče a výchovy. Typickým znakem psychického týrání je zamykání ve sklepě, na toaletě nebo ve chlévě se zvířaty.

U dětí psychicky týraných se zhoršuje školní prospěch, objevují se nevysvětlitelné teploty, bolesti břicha, bolesti hlavy, pomočování i pokálení. Podobné příznaky jsou popisovány u dětí, o které rodiče nadměrně pečují. Nejčastější forma psychického mučení je tam, kde jsou spory o to, kým bude vychovááno, s kým bude žít, s kým se smí či nesmí stýkat. Tato situace je v mnoha rodinách v rozvodovém řízení

Důsledky psychického týrání:

Psychické týrání nezanechává stopy na těle dítěte, ale přináší tyto problémy: Dopady psychického týrání se liší na intenzitě, délce týrání a také na jakém vývojovém stupni rozvoje osobnosti k tomuto jednání dochází. Některé děti reagují na psychické týrání stažením, stávají se ustrašenými, úzkostnými. Snadno se rozplácí. Jejich sebedůvěra, sebehodnocení jsou velmi nízké. Předem se vzdávají. Jiné děti naopak reagují agresivně, razantně prosazují své. Společně jim bývají problémy v mezilidských vztazích. Mívají časté poruchy chování, lhaní, záškoláctví, útoky z domova. Časté jsou i psychosomatické potíže jako jsou bolesti hlavy a břicha, ekzemy, zvýšené teploty a pod. Důsledkem psychického týrání může být poškozené sebevědomí, přání si ubližovat, vštípená bezmoc, závislost na různých látkách, poruchy přijímání potravy, tendence stát se obětí emocionálního týrání i v dalším vztahu, nebo se sám stát emocionálně týrajícím člověkem. Nezřídka dochází k potížím s vytvářením důvěrných vztahů, s nalezením někoho blízkého.

Je nutno si uvědomit, že zřídka se jednotlivé formy týrání objevují samostatně. Fyzické týrání může být často spojeno se zanedbáním péče. Sexuální zneužívání často s fyzickým násilím a lze nalézt různé další kombinace těchto forem týrání. Vše je pak propojeno jemným tkanivem psychických útrap dítěte a jeho případnou deprivací*.

2. Sexuální zneužívání - jeho formy, příznaky, rizika

Zdravotní komise RE z roku 1992 definuje pohlavní zneužívání jako: „*nepatřičné vystavení dítěte pohlavnímu kontaktu, činnosti či chování, jako je jakékoliv dotýkání, styk nebo vykořisťování a to kýmkoliv, komu bylo dítě svěřeno do péče, anebo kýmkoliv, kdo dítě zneužívá*“ .

Pohlavní zneužívání bylo přiřazeno k syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte, s nímž má společného jmenovatele – ubližování dítěti. V zahraniční literatuře se pak označuje jako **CSA (Child Sexual Abuse)** v rámci syndromu CAN. Zneuživatelé dítěte může být rodič, příbuzný, přítel či pro dítě cizí osoba. Pachatelé této formy zneužívání jsou většinou muži, vyskytují se však případy, kdy je pachatelem žena.

Aby sexuální chování mohlo být označeno za zneužití, musí splňovat tyto tři podmínky:

- ✓ aktér je mnohem starší a zralejší než dítě
- ✓ aktér je v pozici autority nebo v pečovatelském vztahu k dítěti
- ✓ aktér vymáhá aktivity silou nebo podvodem

Formy sexuálního zneužívání dětí:

- ✓ **Bezdotykové** (nekontaktní) - jedná se o exhibicionismus**, voyerství***, expozice pornografií, vulgární (oplzlé) návrhy, telefonáty apod.
- ✓
- ✓ **Kontaktní** můžeme ještě dělit na nepenetrační (nedochází k proniknutí pohlavního údu do tělesných dutin) a penetrační (proniknutí pohlavního údu do tělesných dutin, popř. použití účelových nástrojů za tímto účelem).
- ✓ Další závažnou formou zneužití dětí je prostituce dívčí chlapecká a zneužití pro **pedofilní pornografii**

Syndrom přizpůsobení pohlavnímu zneužití.

Tento pojem se užívá v souvislosti se sexuálním zneužíváním. Má pět postupných fází:

- ✓ **utajování**- zneužívané dítě není na možnost obtěžování připraveno, většinou je na pachateli závislé. Pachatel dítě psychicky zpracovává a to pomocí konkrétních tvrzení, která není dítě z to racionálně zpracovat. Pachatel dítěti např. tvrdí, pokud tajemství někomu prozradí, nebude ho mít rád, maminka jej pošle pryč, půjde do dětského domova apod. Proto si dítě nechává vše pro sebe ve snaze uniknout trestu jenž by hrozil po prozrazení
- ✓ **bezmocnost** – pachatel patří do blízkého okolí dítěte, nezřídka je dítě pachateli svěřeno do péče.
- ✓ **svedení a přizpůsobení** – pro dítě sexuální zneužívání nepředstavuje jednorázovou záležitost, dítě bývá zneužíváno opakovaně a jediným východiskem pro vyrovnání se s touto situací se pro něho stává přijetí a podřízení se dalším útokům. Dítě prožívá tak vnitřní konflikt jenž může vyústit v psychopatologii, patologickou závislost, narušení osobnosti nebo sebetrestání. Dítě samo sebe viní z toho, co se mu stalo, viní se z vyprovokování situace a aby získalo zpět lásku a přijetí dospělého, tak se snaží být „dobré“ a zcela se podrobuje zneuživateli. Tímto aktem u dítěte dochází k rozštěpení morálních hodnot
- ✓ **opožděné, konfliktní a nespravedlivé odhalení** – oběť si tajemství nechává dlouho pro sebe a při pozdějším nahlášení, působí nevěrohodně. Pachatel, kterému není prokázána vina, má nad dítětem větší moc, a tak může dojít k odvolání výpovědi
- ✓ **odvolání výpovědi** – dítě vezme svou výpověď zpět a připustí, že si vše vymyslelo. Snaží se tak chránit před zavržením rodičů, rozbitím rodiny a před dalšími výslechy. Po odvolání útoky ze strany pachatele většinou nekončí, nýbrž pokračují dále.

Psychické příznaky:

strach, úzkost, afektivní chování, deprese, nutkavé udržování čistoty. U předškolních dětí to mohou být poruchy chování, nápadná masturbace, sexuální hry neodpovídající věku, sebepoškozování, poruchy spánku, poruchy příjmu potravy, agresivní chování. U školního dítěte se mohou problémy projevovat jako potíže s učením, agresivita, antisociální chování, stažení se do sebe, sebepoškozování, problémy ve vztahu k okolí, k ostatním dětem. Projevem může být neovladatelné sexualizované chování, promiskuita, prostituce, útoky z domova, delikvence. Poruchy chování u dětí středního školního věku se projevují jako

nápadné sexualizované hry, sny se sexuálním nábojem, úzkostnost, deprese, zlo, suicidální* tendence. U mladistvých byly zaznamenány zvýšené sexuální chování, prostituce, pocity strachu, zlosti, agrese, deprese, abusus alkoholu, drog, sebepoškozování, suicidia. Tito mladiství mívají jak výchovné problémy tak problémy s učením (in P.Weis, et.al., 2000).

Zvýšeně ohroženy děti sexuálním zneužitím jsou:

- ✓ děti z rozvedených rodin, z dysfunkčních rodin, tam, kde dítě žije dlouho osaměle s rodiči
- ✓ děti z rodiny, kde matka má dalšího partnera
- ✓ děti, jejichž rodiče vykazují hostilitu** a násilí vůči sobě i dětem
- ✓ děti, jejichž rodiče pijí alkohol a zneužívají drogy
- ✓ děti žijící s psychotickým rodičem
- ✓ děti, které jsou psychicky nebo fyzicky handicapované

3. Zanedbávání

Klasicky pojímaná zanedbanost by mohla představovat jakýsi mírnější předstupeň psychické deprivace, nebo jednu z cest, které k ní vedou.

V pojmu CAN se zanedbávaným dítětem rozumí dítě, „*jež se ocitá v situaci, kdy je akutně a vážně ohroženo nedostatkem podnětů důležitých ke svému zdravému fyzickému i psychickému rozvoji*“ (J.Dunovský, et.al., 1995, s. 88).

Zanedbávané dítě je vystaveno pasivní formě citového, psychického a fyzického týrání. Jde o otázky hygieny, výživy, kontaktů, porozumění, nedostatečného dohledu a vystavování nebezpečným nebo stresovým situacím.

Některé známky, že je dítě zanedbáváno:

trvalý hlad, podvýživa, chudá slovní zásoba, špatná hygiena, zkažené zuby a časté záněty dásní, dítě není očkováno proti nemocím, nevhodné oblečení vzhledem k počasí, dítě je samo večer doma, venku bývá dlouho do tmy a bez dozoru, vyčerpanost, přepracovanost, s dítětem se nikdo neučí, nikdo se nezajímá o jeho školní povinnosti, zájmy.

Zanedbávání péče Je nejčastějším projevem sy CAN. Může, ale nemusí, současně probíhat s týráním dítěte. Ohrožuje však dítě na životě a způsobuje jeho opoždování ve vývoji.

4. Psychická deprivace

J.Langmeier a Z. Matějček (1974) definovali psychickou deprivaci jako „*stav, kdy člověk nemá dlouhodobě dostatečnou příležitost k uspokojení některé ze svých základních psychických potřeb – nejčastěji potřeby stabilního vřelého citového vztahu a potřeby stimulace*“

Důsledky časně psychické deprivace narušení kognitivního a motorického vývoje dítěte. U velmi těžkých forem deprivace dochází současně i k poruchám somatického vývoje, někdy až k úmrtí dítěte. _Narušení vývoje osobnosti. Narušena bývá především schopnost dítěte navazovat hlubší sociální vztahy, v extrémních případech směřuje vývoj v dospělosti k obrazu asociální poruchy osobnosti.

Nejčastější projevy chování a sociálních vztahů deprivovaných dětí

- ✓ **Sociální hyperaktivita** – tyto děti velmi snadno a rychle navazují kontakt s dospělými a aktivně se dožadují jejich pozornosti, chybí jim strach z cizích lidí a sociální inhibice.

Jejich vztahy však zůstávají povrchní a rozptýlené, u straších dětí jsou nápadné i velmi špatné vztahy k vrstevníkům, často se přidružují i poruchy chování.

- ✓ **Sociální provokace** – část deprivovaných dětí se již od batolecího věku domáhá pozornosti dospělých záměrnou provokací, časté jsou agresivní projevy vůči druhým dětem i dospělým, destruktivní chování. Tyto děti bývají současně zvýšené úzkostí a velmi nezralé, infantilní.
- ✓ **Útlumový typ** – v kontaktu se sociálním prostředím, ale i v ostatních projevech jsou tyto děti pasivní až apatické, typický je nedostatek jakékoli iniciativy. Časté bývá zejména, ale jen u této skupiny deprivovaných dětí, náhradní uspokojování citových a sociálních potřeb, zejména nadměrným zaměřením na uspokojování potřeb biologických jako je např. jídlo, masturbace apod (P. Říčan, D. Krejčířová, 1997).

5. Šikanování

se obvykle definuje jako agrese, které se dopouští jedinec nebo skupina vůči jedinci nebo skupině víceméně bezbranným, ať už pro fyzickou nebo jinou slabost nebo nemožnost účinné obrany. Za charakteristické se považuje opakování agrese vůči téže oběti.

Rizikové oblasti

Riziková dospělí

Rizikovými lidmi mohou být duševně nemocní, duševně nevypělí nebo zaostalí či jinak postižení. Rizikovými osobnostmi jsou alkoholici a toxikomani. Jsou jimi rodiče mladiství, povahově nezralí, na rodičovství nepřipravení, sektáři, doktrináři.

Rizikové děti

Nejčastěji je tomu v případech, kdy chování dítěte nezapadá do představy, kterou daný dospělý o dítěti má. Nezapadá do rozsahu jeho očekávání ani do rozsahu jeho tolerance. Následkem toho dochází u dospělého ke zklamání, nejistotě, rozpakům, úzkosti, což může vyústit v týrání dítěte.

Určité riziko neporozumění ze strany „svých lidí“ si do života nesou děti, jejichž chování je nesrozumitelné a jejich výchova je z tohoto důvodu náročnější. Může jít např. o úzkostné děti, které mohou provokovat svou ustrašeností, děti neslyšící, s mentálním postižením. Děti, které svým chováním rodiče nadměrně zatěžují, dráždí a vyčerpávají, vyvolávají jejich nechuť či odpor. Jsou to děti trpící především syndromem hyperaktivity*, děti nemocné, děti s tzv. obtížným temperamentem, u nichž převažuje negativní emoční ladění, mající sklon k afektivním projevům. Jde o děti nešikovné, sociálně neobratné, neprospívající, ale také děti nehezké. Děti, které vymáhají uspokojení svých potřeb provokujícím chováním. Činí tak proto, že jejich rodiče jim běžně nevěnují dostatečnou pozornost, takto jednají např. deprivované děti.

V případech pohlavního zneužívání jsou rizikovými dětmi především děvčátka, která jsou typicky ženská, koketní, mazlivá.

Zvýšenému riziku zanedbání, psychické deprivaci, jsou vystaveny děti svou psychickou konstitucí pasivní, odtaživé, bez výraznějšího zájmu o sociální kontakt a dění v okolí. Bývají to častěji děti nemocné, chronicky podvyživené nebo mentálně retardované (Z. Matějček, 1994).

Rizikové situace

Většinou jde o situace, když příliš mladí lidé mají děti, může jít o narození poškozeného či nechtěného dítěte. Může jít o dítě narozené mimo manželství. Rizikovou situaci také přináší rozvod rodičů, dítě a nevlastní rodič ale i rodina v mimořádných situacích

Rizik je celá řada. Přestože riziko existuje jen v podobě možnosti, musíme s ním reálně počítat, i když realizováno či „zhmotněno“ nikdy být nemusí. Rizika bychom měli poznávat a z tohoto poznání vyvozovat ochranné a obranné postupy.

Zpracovala: Helena Jedináková

Příloha č. 2 Pracovní postupy: Vyhodnocování situací v rodině

Pracovní postup na sledování a vyhodnocení plnění rodičovských povinností (obsahuje okruhy výchova, péče o dítě)

Výchova dítěte:

- Zda jsou nastavená pravidla pro fungování domácnosti – učební doba, volný čas, pomoc v domácnosti, hygiena, pravidelný režim dne, vstávání, spaní, jídlo.
- Zda děti uposlechnou pokyny rodičů a splní zadaný úkol.
- Jaká je komunikace mezi dětmi a rodiči – klidná, křičí, rozčilují se, agresivní, nadávají si.
- Zda na všechny děti jsou kladené stejné požadavky.
- Zda některé ze starších dětí nevykonává práci za rodiče, tedy starání se o mladší děti.
- Zda otec či matka mají stejný názor na výchovu, či každý vychovává jinak nebo se navzájem nerespektují.
- Zda nastavené hodnoty od rodičů jsou žádoucí pro to, aby byly dětem předány.

Péče o dítě:

- Zjišťujeme, zda aktuální psychosociální vývoj dítěte odpovídá jeho biologickému věku, anebo je opožděné.

Období novorozenecké

- Novorozenecké období první měsíc života. Základní fyziologickou charakteristikou novorozeneckého období je [adaptace](#) na podmínky mimo [dělohu](#). Dítě v tomto období ještě plně nevnímá okolní svět, avšak je vybaven důležitými [reflexy](#): sací (přisaje se na bradavku a sají mateřské mléko, kterým se živí), obranný (pláč) - kterým dítě reaguje na pocity nelibosti a hladu a úchopový. U novorozence tvoří [páteř](#) jediný oblouk. Po narození dítě většinu dne prospí. Sledujeme zejména přebalování, krmení, spánek, koupání.

Období kojenecké

- Kojenecké období trvá do konce 1. roku. Dítě se rychle tělesně i duševně vyvíjí. K dalším změnám patří růst dolních a horních [řezáků](#) a rozlišování barev. Průměrná hmotnost v 1. roce je 10 kg a výška 75 cm. Slovní zásoba kojence obsahuje asi 3 – 5 slov. Většinou ta základní jako například máma" táta" a podobně. Prospí 14 hodin denně. Sledujeme zejména přebalování, krmení, spánek, koupání, zda si rodiče s dětmi hrají, zda mají hračky, díky kterých rozvíjí motoriku a má dost podnětů ke svému rozvoji.

Období batolecí

- Batolecí období trvá do 3 let. Vyvíjí se pohybové schopnosti (dítě leze a chodí) a do konce druhého roku se prořezávají mléčné zuby. Ke konci druhého roku se slovní zásoba rozšíří až na dvě stě slov, během třetího roku zná dítě až tisíc slov. Kolem 3. roku může vzniknout koktavost. Dítě se v tomto věku učí základním hygienickým a

společenským návykům a osamostatňuje se v řadě životních funkcí (příjem potravy, udržování čistoty, stále dokonalejší řeč, chůze a pohyby). Proto je důležité, aby se matka či otec o dítě starali, učili ho ve všech směrech, aby byl v budoucnosti šikovnější a zručnější. Hmotnost tříletého dítěte je přibližně 15 kg.

Předškolní věk

- Předškolní věk trvá do 6 let. Mění se tělesné rozměry, rozvíjejí se duševní schopnosti, dítě touží po činnostech v dětském kolektivu. K tomu slouží hlavně školka. Dítě si zvykne na jiné děti a nebude mít problémy se vztahy. Hlavní činností je hra, při níž se rozvíjí [paměť](#), [představa](#), [řeč](#), [myšlení](#). Do začátku předškolního věku spadá období prvního vzdoru. Začíná výměna dětského chrupu. Váha může být různá a zcela individuální. Podle toho, jestli je to holčička či kluk.

Mladší školní věk

- Mladší školní věk trvá do 12 let. Na začátku mladšího školního věku je dítě v období první vytáhlosti a dále pokračuje období pomalého růstu a vývoje. Tělesné tvary se zaoblují a začínají se prořezávat trvalé zuby. Dítě začíná chodit do školy a stává se společenským. Musí se soustředit i na věci méně přitažlivé ([učení](#)) a podřídit se časovému rozvrhu, zvyknout si, že má také nějaké povinnosti, které musí plnit.

Starší školní věk

- Starší školní věk se obvykle počítá od 12 do 15 let. Vývoj v tomto období je jedinec silně ovlivněn probíhající [pubertou](#). Vstupují v činnost pohlavní žlázy, vytvářejí se druhotné [pohlavní znaky](#), urychluje se růst a nastává puberta. Pubertu způsobují hlavně hormony. Dítě se v tuto dobu stává pomalu dospělým. Dívčím začne růst poprsí a první chloupky v pohlavní části. Nastává také proces menstruace, aby dívka mohla mít v dospělosti také dítě. Chlapcům začnou také růst chlupy na různých místech například v podpaždí.

Období dorostové

- Dorostové období ([adolescence](#)) leží ve věku od 15 do 18 let. Růst do výšky se v tomto období výrazně zpomaluje a později se úplně zastaví. Adolescence je považována za most mezi dětstvím a dospělostí. Je to období kritické a rizikové, neboť v krátké době se jedinec radikálně a rychle mění v celé své biologické, psychické a sociální sféře. V adolescenci je v podstatě již dosaženo pohlavní dospělosti. Snižuje se poněkud hormonální hladina v krvi a postupně se ustaluje na hodnotách charakteristických pro dospělost. U chlapců se dokončuje vývoj tělesného ochlupení a relativně mohutní a sílí svalstvo a tím pádem se zvyšuje tělesná výkonnost a zdatnost. V adolescenci jsou vyvinuty již všechny formy myšlení charakteristické pro dospělost. Adolescence je období života, během něhož mládež hledá vlastní identitu, formuje svoji odlišnost od ostatních a vytváří si svůj vztah ke společnosti.

Pracovní postup na sledování a vyhodnocení vztahů v rodině

- V rodině sledujeme, jak mezi nimi probíhá komunikace
- Zjistíme, kdo má hlavní slovo v rodině.
- Sledujeme, jak se k sobě chovají manželé či partneři, například, jestli se pochválí, či si řeknou, že se mají rádi a hezky se oslovují.
- Sledujeme, jak se chovají k dětem- jak je oslovují, říkají, že je mají rádi, zda s nimi tráví volný čas.
- A jak si s dětmi hrají.
- Zda tráví volný čas společně či každý sám.

Po zjištění informací o aktuální situaci v rodině, si stanovíme, jaké jsou silné stránky rodiny a jaké má rodina potřeby. Poté si sedneme společně s rodičem, sdělíme mu zjištěné informace, pochválíme ho za to, co udělal správně a společně se dohodneme na možných zlepšeních. Poté, co se dohodneme s rodičem, se sejdeme také s dítětem a společně stanovíme plán následující spolupráce.

Pracovní postup na sledování a vyhodnocení podnětnosti prostředí v rodině

Při první návštěvě rodiny v domácnosti, sledujeme důležité faktory k zajištění základních životních potřeb dítěte v závislosti na věku dítěte. Zde musíme vyhodnotit, zda podmínky v domácnosti přispívají k řádnému psychosociálnímu vývoji dítěte a k celkovému rozvoji jeho osobnosti. Zejména budeme sledovat následující oblasti.

Dítě v předškolním věku

- Vlastní postýlka,
- místo kde si dítě může samo hrát,
- hračky, a to zejména takové, které podporují rozvoj jemné motoriky,
- pastelky, tužky,
- omalovánky, papíry na malování,
- zda si rodiče s dětmi hrají,
- zda si rodiče s dětmi povídají a učí je správné výslovnosti například formou písniček nebo říkanek,
- zda chodí s dětmi na procházky, výlety,
- zda se děti stýkají s dalšími stejně starými dětmi,

Dítě školního věku

- Vlastní psací stůl se školními potřebami,
- zda se rodiče s dětmi učí,
- zda rodiče dítě podporují a povzbuzují ve zlepšování školních výsledků,
- zda rodiče podporují děti v řádné docházce do školy

Poté, co získáme dostatek informací o situaci v rodině, vyhodnotíme její aktuální situaci se stanovením, co je v rodině v pořádku a oblasti, ve kterých by bylo potřeba dosáhnout zlepšení.

Pracovní postup na sledování a vyhodnocení komunikace jednotlivých členů rodiny (i širší rodiny)

- Sledujeme, zda rodiče spolu komunikují.
- Sledujeme, jakým způsobem komunikují - vulgarismy, intonace, agresivita.
- Zda spolu probírají, co kdo přes den dělá.
- Zda společně stolují a u toho spolu komunikují.
- Zda jsou schopni společně a v klidu řešit problémy.
- Sledujeme, kdo má v rodině hlavní slovo.
- Sledujeme, kdo se naopak nezapojuje vůbec.
- Zjišťujeme, zda se vzájemně nezesměšňují.
- A dále sledujeme, zda si sdělují své názory a postoje.

Po zjištění informací o aktuální situaci v rodině, si stanovíme, jaké jsou silné stránky rodiny a jaké má rodina potřeby ve vztahu ke komunikaci v rodině. Poté si sedneme společně s rodičem, sdělíme mu zjištěné informace, pochválíme ho za to, co udělal správně a společně se dohodneme na možných zlepšeních. Poté, co se dohodneme s rodičem, se sejdeme také s dítětem a společně stanovíme plán následující spolupráce.

Pracovní postup na sledování a vyhodnocení možného výskytu sociálně-patologických jevů.

Sociálně-patologické jevy:

je označení pro jevy a druhy chování, které nejsou v souladu s morálními, sociálními či [právními normami](#). Toto konkrétní chování reprezentuje určitý typ deviací nebo úchylek a je ve [společnosti](#) považováno za pohoršující, [nemorální](#), provokující, špatné a nebezpečné. Jako např: záškoláctví, alkoholismus, gambling, drogy, kriminalita, nezaměstnanost, šikana, prostituce atd.

Při vyhodnocení situace si bude všímat zejména následujících projevů chování:

- Řádná docházka dětí do školy-jak neomluvená, tak i omluvená absence ve větším rozsahu
- Zda má domácnost řád, který členové dodržují- vstávání, noční klid, společné stolování, celkové klima rodiny-vzájemné vztahy.
- Co dělají jednotliví členové rodiny ve svém volném čase a zda ostatní členové vědí, co t ostatní dělají.
- Bezdůvodné náhlé změny nálad, které by mohly naznačovat příznak zneužívání drog či alkoholu ve vyšší míře.
- Finanční stav rodiny, zda jsou schopni si s penězi vyjít či naopak ostatní členové nosí domů věci, na které objektivně nemají finanční prostředky.
- Školní výsledky dětí a zejména jejich chování ve škole.
- Konzumace alkoholu v domácnosti či kouření. K tomu také můžeme zařadit toleranci rodičů ke kouření či pití alkoholu.

Po zjištění informací o aktuální situaci v rodině, si stanovíme, jaké jsou silné stránky rodiny a jaké má rodina potřeby. Poté si sedneme společně s rodičem, sdělíme mu zjištěné

informace, pochválíme ho za to, co udělal správně a společně se dohodneme na možných zlepšeních. Poté, co se dohodneme s rodičem, uděláme schůzku celé rodiny a společně to prodiskutujeme.

Zpracovala: Helena Jedináková

Příloha č. 3 Případové konference

V zájmu rodiny, především však dítěte se může stát, že potřeby rodiny přesahují možnosti naší služby, také v případech, kdy hledáme společně vhodné nejlepší řešení v zájmu dítěte – v takových případech je nutné koordinovaný postup samotné rodiny a dalších několika subjektů.

Dle potřeby rodin a hlavně v zájmu a ochrany dítěte jsou pořádány

1/ Případové konference /dále jen PK/

- jsou důvěrná setkání mezi rodiči /v některých případech i za účasti dětí/ sociálními pracovníky SPOD a dalšími profesionály v diskuzi o péči o dítě.
- PK se konají, před přijetím závažného opatření.

Za závažné opatření lze považovat návrh na umístění dítěte do institucionální péče /nezvládnutí výchovy, zanedbávání výchovy a péče.../ případně jeho odebrání z rodiny, když vyšetřování ukazuje, že dítě je v ohroženo týráním, zneužíváním nebo zanedbáváním, apod.

Pokud je svolána PK, nemusí se vždy jednat o samotné dítě, ale součástí PK může být i řešení problému /finance, bytová otázka apod./ - vždy se ale jedná o zájem a blaho dítěte

Pokud je rodina vedena v agendě SPOD, PK svolává příslušný OSPOD. Klíčový pracovník rodiny může dát k PK podnět.

Pokud rodina není vedena v agendě SPOD, PK může zorganizovat klíčový pracovník rodiny s jejím souhlasem.

- **Cílem PK - výměna informací, posouzení podmínek života rodiny/dítěte a jeho blízkého okolí, společné plánování postupu a přijetí vhodného opatření.**
- **Účel PK** napomoci dítěti a rodině společně se snažit řešit problém v rodině /bytovou otázku, finance, výchovu, vzdělání dětí apod../
- Případová konference je realizována v rámci tzv. „**multidisciplinárního týmu**“
  - ↳ multidisciplinární spolupráce slouží a je potřebná v případech:
    - jako prevence před odebráním dítěte do ústavu výchovy /řešení výchovných problémů, školní docházka, bydlení, finance.../
    - ve chvíli odebrání dítěte na základě předběžného opatření
    - ve chvíli nástupu dítěte do DD, dětského centra, na základě pravomocného rozhodnutí soudu
    - v době pobytu dítěte v DD a rodič usiluje o kontakt s dítětem nebo o jeho návrat
    - v době odchodu dítěte z DD

- v době, kdy dítě bylo svěřeno do pěstounské péče a rodič usiluje o kontakt nebo o návrat dítěte zpět

➤ **Kdo se podílí a jak:**

Se souhlasem rodiny uskutečňujeme např. setkání s pracovníky OSPODU, nebo zorganizujeme PK i za účasti dalších zainteresovaných stran.

- ↳ K jednání PK je vždy přizván rodič, zákonný zástupce, dítě, případně jejich zmocněnec
- ↳ Jednání se účastní pracovníci institucí, kteří jsou zainteresováni při řešení problému konkrétního dítěte, nebo rodiny OSPOD (MMO, KÚ), škola, lékař, soudce, policie, psycholog, NNO apod.
- ↳ Zástupce orgánu SPOD a klíčový pracovník by se měl účastnit vždy

➤ **Jak zjišťujeme potřebnost PK**

- ↳ Na pravidelných poradách o rodinách společně diskutujeme.
- ↳ Klíčový pracovník buď sám navrhne možnost PK, nebo dá podnět
  - děje se tak v případech,
    - kdy jsme společně s rodinou buď vyzkoušeli všechny možnosti, problém ale stále trvá,
    - kdy nejsme schopni problém vyřešit, přetrvávají překážky, které nemůžeme společně s rodinou vlastními silami odstranit,
    - v případech, kdy potřeby rodiny přesahují možnosti naší služby,
    - v případech, kdy hledáme společně vhodné nejlepší řešení v zájmu dítěte, ale také při nespolupráci rodičů.
- ↳ Společně rozhodneme o uskutečnění PK u rodiny, dohodneme, jaký problém/y bychom chtěli společně řešit /dáme podnět.

➤ **Určování zodpovědnosti za PK a postup /v případech, kdy PK organizuje klíčový pracovník rodiny/**

- ↳ musíme si vždy určit:
  - Kdo setkání zorganizuje
  - Kde setkání bude probíhat
  - Kdo osloví účastníky a výběr účastníků
  - Jak dlouho a jak často bude setkání probíhat
  - Kdo bude moderátorem schůzky
  - Kdo bude zapisovatel a zodpovědný za přenos informací
  - Kdo bude mít na starosti např. občerstvení
  - Po jak dlouhé době dojde ke zhodnocení úkolů ze vzešlé schůzky, kdo bude hodnotit
- ↳ klíčový pracovník
  - nejdříve získá svolení od rodiny, sdělí ji náš návrh,
  - pokud rodina s tímto souhlasí, klíčový pracovník navrhne na další společné schůzce:
    - koho svolá – *kdo bude přizván,*
    - *kde, kdy, v kolik hodin se schůzka uskuteční, a asi jak dlouho schůzka bude trvat,*
    - *uvede proč svolává PK o jakou rodinu se jedná, jaký budeme řešit problém*
    - *uvědomí osoby, které se souhlasem rodiny přizve*
- ↳ ředitelka pověří moderátora schůzky /PK vede klíčový pracovník, v případě jeho nepřítomnosti ředitelka určí kompetentní osobu/

- ↳ pověří zapisovatele a osobu zodpovědnou za přenos informací – pověřuje sociálního pracovníka
- ↳ klíčový pracovník po ukončení PK bude sledovat plnění rozdělených úkolů, bude provádět hodnocení, popřípadě svolá další schůzky

➤ **Průběh PK**

↳ Ústní projednání:

- kazuistika- úkolem koordinátora/klíčového pracovníka je seznámit účastníky PK s případem
  - doplnění informací účastníky
  - analýza a formulování problému, posouzení rizik
- ↳ Do zápisu uvedeme již konkrétní problémy a návrhy na jejich řešení, popřípadě uvedeme termíny a přerozdělení zodpovědnosti účastníků za plnění úkolu. V závěru naplánujeme další možné setkání, uvedeme měsíc.
- Kromě výše uvedeného do zápisu zapíšeme:
- kdy (jednání probíhá)
  - kde (místo konání)
  - kdo (přítomni, funkce nebo postavení, vztah k dětem)

K zápisu přikládáme přílohy - jedná se o prezenční listinu, prohlášení o mlčenlivosti a popřípadě jiné...

Zápis musí být podepsán zapisovatelem, stvrzen datem, místem.

➤ **Nejčastější rizika střetů zájmů a konfliktních situací**

- ↳ osobnostní riziko na straně jednotlivých odborníků /např. vychází z minulosti, předešlé zkušenosti, z podobnosti případu, z předsudků a pod/
- ↳ střet zájmů mezi rodičem, OSPOD, NNO apod./např. rodič usiluje o dítě, přestože si neplní své rodičovské povinnosti, OSPOD, pracovník týmu a další mají k tomuto jiný názor/
- ↳ střet zájmů mezi OSPOD a NNO / pracovníci Hnízda mohou mít odlišný názor než pracovník OSPODU /
- ↳ střet zájmů mezi dítětem a rodičem /např. dítě vysloví svůj názor zůstat v DD, protože tam má lepší podmínky, je v učebním oboru, doma by mu to rodiče nemohli poskytnout, nebo dítě chce jít domů, rodič však nejeví zájem/
- ↳ střet zájmů mezi rodičem a širší rodinou /širší rodina – babička chce dítě do své péče, rodič nechce/
- ↳ střet zájmu mezi pěstounem a rodičem /př. rodič chce mít kontakty s dítětem, pěstoun tomu brání/
- ↳ klient nechce, odmítá spolupracovat s OSPOD /př. negativní postoj, vychází ze své zkušenosti/
- ↳ střet zájmu mezi obhájcem/zplnomocněnou osobou/ klienta a dalšími prizvanými subjekty /př. klient obhájci nemluví pravdu, obhájce ho však hájí/

- **Výstupy** z PK, klíčový pracovník zaznamená do individuálního plánu klienta.

➤ **Přínos**

- ↳ snižují riziko špatného rozhodnutí

- ↳ eliminují riziko projektování osobních zkušeností do řešeného případu
- ↳ pomáhají rozložit odpovědnost za případ
- ↳ směřují k vytvoření individuálního plánu dítěte/rodičů
- ↳ vytváří komplexní pohled pro další rozhodování
- ↳ zefektivňují spolupráci subjektů, eliminují nesprávné nebo zdvojené postupy
- ↳ jsou časově ohraničeným procesem

Př. dobré praxe z PK

rodina bydlela v nájemním bytě ÚMOB, kdy lidé bezdůvodně sepsali petici, chtěli se rodiny zbavit, rodina však nebyla přizvána k vysvětlení situace sepsání petice. Rodině bylo doručeno soudní příkaz k vystěhování bytu. Vedoucí sjednala na ÚMOB společnou schůzku s místostarostou, pracovníkem stavebního úřadu a pracovníci OSPOD, ke druhé schůzce byla pozvána i ředitelka školy dětí. Společně jsme usilovali o to, aby rodina mohla setrvat v bytě (dluhy neměla). Protože petice byla sepsána neoprávněně, rodina mohla zůstat v bytě.

Př. dobré praxe z PK

pracovník OSPODU podal předběžný návrh k soudu na odebrání dětí do ústavní výchovy. Učinil tak na základě neověřené skutečnosti, jako důvod uvedl, že rodina byla vystěhována z ubytovny. S rodinou pracoval terénní asistent jiné organizace a se souhlasem klienta nás požádal o spolupráci. Na základě dostupných zdrojů jsme zjistili, že rodina z ubytovny vystěhována nebyla a dále kdyby k tomuto došlo, v ubytovně bydlela i teta dětí. Ta však nebyla informována o možnosti převzít děti dočasně do své péče. Zorganizovali jsme společnou schůzku za účasti rodiče dětí, tety dětí, pracovníka OSPODU, zástupce spolupracující organizace, našeho zástupce, zástupce MMO – SPOD.. Společným úsilím a napravení vzniklé situace děti byly neprodleně navraceny zpět do rodiny /dětí setrvaly v DD čtyři dny a to s ohledem na nemožnost otce sehnat auto a dopravit se do DD pro 6 dětí/.

Př. negativní praxe z PK – negativní postoj pracovníka OSPOD

matka nás požádala o spolupráci s tím, že své 2 děti má v pěstounské péči a ráda by navázala kontakty a pěstounkou. Zorganizovali jsme osobní setkání za účasti pěstouna, matky, zástupce OSPODU, psychologa, zástupce naší služby. Samotný průběh jednání však vyzníval pro matku negativně /pracovník matku kritizoval za její nezájem, pěstoun neměl ochotu ke změně/. Po původních neshodách a střetech zájmů, /kdy pracovník OSPOD matku kritizovala z jejího dosavadního nezájmu, matka se bránila tím, že psala dětem dopisy, pěstounka však se přiznala k tomu, že je nedávala dětem číst. Matka v dopisech žádala o fotografie dětí, nikdy ji však nepřišla odpověď. Dítě postoupilo malou operaci bez vědomí matky, na toto pracovník nereagoval/. Nakonec jsme se na schůzce dohodli, že pěstounka bude matku informovat o dětech, jedenkrát za měsíc, pošle ji fotografie dětí, společně se bez dětí sejdou u psycholožky, kdy se budou společně domlouvat na krocích, aby se matka mohla postupně setkat se svými dětmi /za přítomnosti pěstouna, psychologa/.

V případech kdy svolavatelem a organizátorem je OSPOD, příprava, realizace je v kompetenci pracovníka OSPODU. Cíl, účel PK a její je v podstatě stejný.

2/ Rodinné konference /dále jen RK/

RK si vedou samotní členové rodiny, k setkání si přizvou širší rodinu – příbuzní /RK buď vede klíčový pracovník nebo samotná rodina, tzv. *za zavřenými dveřmi*/.

Cíl a účel rodinné konference je shodný s cílem a účelem PK.

Z naší praxe také vyplynulo, že PK svolaly samotné děti rodičů. Děti byly přizvány samostatně, k účasti si přizvaly osobu, ke které mají důvěru, dále si přizvaly zástupce organizace, kde tráví volný čas. Následně byl přizván rodič. PK probíhala nejdříve s dětmi a přizvanými hosty, dále samostatně s rodičem a poté společně. PK vedl klíčový pracovník a účasten byl zapisovatel.

Zpracovala: Helena Jedináková

Příloha č. 4 DESATERO PRO RODIČE DĚTÍ PŘEDŠKOLNÍHO VĚKU

V rámci příprav materiálu Konkretizované očekávané výstupy RVP PV vzešel, na základě četných dotazů rodičů, také návrh materiálu popisující základní požadavky pro děti předškolního věku, který by mohli využít rodiče.

Vstup do první třídy základní školy představuje pro dítě velkou životní změnu. Mění se role dítěte, prostředí, dospělí i vrstevníci, denní program, náplň činnosti, nároky i požadavky. Aby dítě mohlo zvládnout tuto náročnou situaci bez vážnějších problémů, mělo by být nejen dostatečně vývojové a sociálně zralé, ale také dobře připravené.

Materiál nabízí rodičům dětí předškolního věku základní informace toho, co by mělo jejich dítě zvládnout před vstupem do základní školy. Jsou zde zachyceny jak výchovné, tak vzdělávací předpoklady. Je třeba mít ale na zřeteli, že zrání dítěte je nerovnoměrné, že každé dítě nemusí všech parametrů dosáhnout, ale může se k nim přiblížit.

Přehled základních dovedností propojuje a sjednocuje cíle rodiny a školy. Proto je velmi důležitá spolupráce rodiny a školy, která se podílí na vzdělávání dítěte.

1. Dítě by mělo být dostatečně fyzicky a pohybově vyspělé, vědomě ovládat své tělo, být samostatné v sebeobsluze

Dítě splňuje tento požadavek, jestliže:

- pohybuje se koordinovaně, je přiměřeně obratné a zdatné (např. hází a chytá míč, udrží rovnováhu na jedné noze, běhá, skáče, v běžném prostředí se pohybuje bezpečně)
- svlékne se, oblékne i obuje (zapne a rozepne zip i malé knoflíky, zaváže si tkaničky, oblékne si čepici, rukavice)
- je samostatné při jídle (používá správně příbor, nalije si nápoj, stoluje čistě, požívá ubrousek)
- zvládá samostatně osobní hygienu (používá kapesník, umí se vysmrkat, umyje a osuší si ruce, použije toaletní papír, použije splachovací zařízení, uklidí po sobě)
- zvládá drobné úklidové práce (posbírá a uklidí předměty a pomůcky na určené místo, připraví další pomůcky, srovná hračky)
- postará se o své věci (udržuje v nich pořádek)

2. Dítě by mělo být relativně citově samostatné a schopné kontrolovat a řídit své chování

Dítě splňuje tento požadavek, jestliže:

- zvládá odloučení od rodičů
- vystupuje samostatně, má svůj názor, vyjadřuje souhlas i nesouhlas
- projevuje se jako emočně stálé, bez výrazných výkyvů v náladách
- ovládá se a kontroluje (reaguje přiměřeně na drobný neúspěch, dovede odložit přání na pozdější dobu, dovede se přizpůsobit konkrétní činnosti či situaci)
- je si vědomé zodpovědnosti za své chování
- dodržuje dohodnutá pravidla

3. Dítě by mělo zvládat přiměřené jazykové, řečové a komunikativní dovednosti

Dítě splňuje tento požadavek, jestliže:

- vyslovuje správně všechny hlásky (i sykavky, rotacismy, měkčení)
- mluví ve větách, dovede vyprávět příběh, popsat situaci apod.
- mluví většinou gramaticky správně (tj. užívá správně rodu, čísla, času, tvarů, slov, předložek aj.)
- rozumí většině slov a výrazů běžně užívaných v jeho prostředí
- má přiměřenou slovní zásobu, umí pojmenovat většinu toho, čím je obklopeno
- přirozeně a srozumitelně hovoří s dětmi i dospělými, vede rozhovor, a respektuje jeho pravidla
- pokouší se napsat hůlkovým písmem své jméno (označí si výkres značkou nebo písmenem)
- používá přirozeně neverbální komunikaci (gesta, mimiku, řeč těla, aj.)
- spolupracuje ve skupině

4. Dítě by mělo zvládat koordinaci ruky a oka, jemnou motoriku, pravolevou orientaci

Dítě splňuje tento požadavek, jestliže:

- je zručné při zacházení s předměty denní potřeby, hračkami, pomůckami a nástroji (pracuje se stavebnicemi, modeluje, stříhá, kreslí, maluje, skládá papír, vytrhává, nalepuje, správně otáčí listy v knize apod.)
- zvládá činnosti s drobnějšími předměty (korálky, drobné stavební prvky apod.)
- tužku drží správně, tj. dvěma prsty třetí podložený, s uvolněným zápěstím
- vede stopu tužky, tahy jsou při kreslení plynulé, (obkresluje, vybarvuje, v kresbě přibývají detaily i vyjádření pohybu)
- umí napodobit základní geometrické obrazce (čtverec, kruh, trojúhelník, obdélník), různé tvary, (popř. písmena)
- rozlišuje pravou a levou stranu, pravou i levou ruku (může chybovat)
- řadí zpravidla prvky zleva doprava
- používá pravou či levou ruku při kreslení či v jiných činnostech, kde se preference ruky uplatňuje (je zpravidla zřejmé, zda je dítě pravák či levák)

5. Dítě by mělo být schopné rozlišovat zrakové a sluchové vjemy

Dítě splňuje tento požadavek, jestliže:

- rozlišuje a porovnává podstatné znaky a vlastnosti předmětů (barvy, velikost, tvary, materiál, figuru a pozadí), nachází jejich společné a rozdílné znaky
- složí slovo z několika slyšených slabik a obrázek z několika tvarů
- rozlišuje zvuky (běžných předmětů a akustických situací i zvuky jednoduchých hudebních nástrojů)
- rozpozná rozdíly mezi hláskami (měkké a tvrdé, krátké a dlouhé)
- sluchově rozloží slovo na slabiky (vytleskává slabiky ve slově)
- najde rozdíly na dvou obrazcích, doplní detaily
- rozlišuje jednoduché obrazné symboly a značky i jednoduché symboly a znaky s abstraktní podobou (písmena, číslice, základní dopravní značky, piktogramy)
- postřehne změny ve svém okolí, na obrázku (co je nového, co chybí)
- reaguje správně na světelné a akustické signály

6. Dítě by mělo zvládat jednoduché logické a myšlenkové operace a orientovat se v elementárních matematických pojmech

Dítě splňuje tento požadavek, jestliže:

- má představu o čísle (ukazuje na prstech či předmětech počet, počítá na prstech, umí počítat po jedné, chápe, že číslovka vyjadřuje počet)
- orientuje se v elementárních počtech (vyjmenuje číselnou řadu a spočítá počet prvků minimálně v rozsahu do pěti (deseti))
- porovnává počet dvou málopočetných souborů, tj. v rozsahu do pěti prvků (pozná rozdíl a určí o kolik je jeden větší či menší)
- rozpozná základní geometrické tvary (kruh, čtverec, trojúhelník atd.)
- rozlišuje a porovnává vlastnosti předmětů
- třídí, seskupuje a přiřazuje předměty dle daného kritéria (korálky do skupin podle barvy, tvaru, velikosti)
- přemýšlí, vede jednoduché úvahy, komentuje, co dělá („přemýšlí nahlas“)
- chápe jednoduché vztahy a souvislosti, řeší jednoduché problémy a situace, slovní příklady, úlohy, hádanky, rébusy, labyrinty
- rozumí časoprostorovým pojmům (např. nad, pod, dole, nahoře, uvnitř a vně, dříve, později, včera, dnes), pojmům označujícím velikost, hmotnost (např. dlouhý, krátký, malý, velký, těžký, lehký)

7. Dítě by mělo mít dostatečně rozvinutou záměrnou pozornost a schopnost záměrně si zapamatovat a vědomě se učit

Dítě splňuje tento požadavek, jestliže:

- soustředí pozornost na činnosti po určitou dobu (cca 10-15 min.)
- „nechá“ se získat pro záměrné učení (dokáže se soustředit i na ty činnosti, které nejsou pro něj aktuálně zajímavé)
- záměrně si zapamatuje, co prožilo, vidělo, slyšelo, je schopno si toto po přiměřené době vybavit a reprodukovat, částečně i zhodnotit
- pamatuje si říkadla, básničky, písničky
- přijme úkol či povinnost, zadaným činnostem se věnuje soustředěně, neodbíhá k jiným, dokáže vyvinout úsilí a dokončit je

- postupuje podle pokynů
- pracuje samostatně

8. Dítě by mělo být přiměřeně sociálně samostatné a zároveň sociálně vnímavé, schopné soužití s vrstevníky ve skupině

Dítě splňuje tento požadavek, jestliže:

- uplatňuje základní společenská pravidla (zdraví, umí požádat, poděkovat, omluvit se)
- navazuje kontakty s dítětem i dospělými, komunikuje s nimi zpravidla bez problémů, s dětmi, ke kterým pociťuje náklonnost, se kamarádí
- nebojí se odloučit na určitou dobu od svých blízkých
- je ve hře partnerem (vyhledává partnera pro hru, v zájmu hry se domlouvá, rozděluje a mění si role)
- zapojí se do práce ve skupině, při společných činnostech spolupracuje, přizpůsobuje se názorům a rozhodnutí skupiny
- vyjednává a dohodne se, vyslovuje a obhajuje svůj názor
- ve skupině (v rodině) dodržuje daná a pochopená pravidla, pokud jsou dány pokyny, je srozuměno se jimi řídit
- k ostatním dětem se chová přátelsky, citlivě a ohleduplně (dělí se o hračky, pomůcky, pamlsky, rozdělí si úlohy, všímá si, co si druhý přeje)
- je schopno brát ohled na druhé (dokáže se dohodnout, počkat, vystřídat se, pomoci mladším)

9. Dítě by mělo vnímat kulturní podněty a projevat tvořivost

Dítě splňuje tento požadavek, jestliže:

- pozorně poslouchá či sleduje se zájmem literární, filmové, dramatické či hudební představení
- zaujme je výstava obrázků, loutek, fotografií, návštěva zoologické či botanické zahrady, statku, farmy apod.
- je schopno se zúčastnit dětských kulturních programů, zábavných akcí, slavností, sportovních akcí
- svoje zážitky komentuje, vypráví, co vidělo, slyšelo, dokáže říci, co bylo zajímavé, co jej zaujalo, co bylo správné, co ne
- zajímá se o knihy, zná mnoho pohádek a příběhů, má své oblíbené hrdiny
- zná celou řadu písní, básní a říkadel
- zpívá jednoduché písně, rozlišuje a dodržuje rytmus (např. vytleskat, na bubínku)
- vytváří, modeluje, kreslí, maluje, stříhá, lepí, vytrhává, sestavuje, vyrábí
- hraje tvořivé a námětové hry (např. na školu, na rodinu, na cestování, na lékaře), dokáže hrát krátkou divadelní roli

10. Dítě by se mělo orientovat ve svém prostředí, v okolním světě i v praktickém životě

Dítě splňuje tento požadavek, jestliže:

- vyzná se ve svém prostředí (doma, ve škole), spolehlivě se orientuje v blízkém okolí (ví, kde bydlí, kam chodí do školky, kde jsou obchody, hřiště, kam se obrátit když je v nouzi apod.)
- zvládá běžné praktické činnosti a situace, s nimiž se pravidelně setkává (např. dovede vyřídit drobný vzkaz, nakoupit a zaplatit v obchodě, říci si o to, co potřebuje, ptá se na to, čemu nerozumí, umí telefonovat, dbá o pořádek a čistotu, samostatně se obslouží, zvládá drobné úklidové práce, je schopno se starat o rostliny či drobná domácí zvířata)
- ví, jak se má chovat (např. doma, v mateřské škole, na veřejnosti, u lékaře, v divadle, v obchodě, na chodníku, na ulici, při setkání s cizími a neznámými lidmi) a snaží se to dodržovat
- má poznatky ze světa přírody živé i neživé, lidí, kultury, techniky v rozsahu jeho praktických zkušeností (např. orientuje se v tělesném schématu, umí pojmenovat jeho části i některé orgány, rozlišuje pohlaví, ví, kdo jsou členové rodiny a čím se zabývají, rozlišuje různá povolání, pomůcky, nástroje, ví, k čemu jsou peníze, zná jména některých rostlin, stromů, zvířat a dalších živých tvorů, orientuje se v dopravních prostředcích, zná některé technické přístroje), rozumí běžným okolnostem, dějům, jevům, situacím, s nimiž se bezprostředně setkává (např. počasí a jeho změny, proměny ročních období, látky a jejich vlastnosti, cestování, životní prostředí a jeho ochrana, nakládání s odpady)
- přiměřeným způsobem se zapojí do péče o potřebné
- má poznatky o širším prostředí, např. o naší zemi (města, hory, řeky, jazyk, kultura), o existenci jiných zemí a národů, má nahodilé a útržkovité poznatky o rozmanitosti světa jeho řádu (o světadílech, planetě Zemi, vesmíru)
- chová se přiměřeně a bezpečně ve školním i domácím prostředí i na veřejnosti (na ulici, na hřišti, v obchodě, u lékaře), uvědomuje si možná nebezpečí (odhadne nebezpečnou situaci, je opatrné, neriskuje), zná a zpravidla dodržuje základní pravidla chování na ulici (dává pozor při přecházení, rozumí světelné signalizaci)
- zná faktory poškozující zdraví (kouření)
- uvědomuje si rizikové a nevhodné projevy chování, např. šikana, násilí

Materiál pro PV, č.j.MSMT-9482/2012-22

